

Foi'a besericésca si scolastica.

Organu alu provinciei metropolitane greco-catolice de Alb'a-Julia si Fagarasiu.

Apare in 1 si 15 st. n. a fia-carei luni.

abonamentele de cate 6 fl. v. a. pre anu se se adreseze la tipografi'a seminariului gr. catolicu in Blasiu.

Manuscriptele si corespondintiele se se tramita francata la redactiuni.

Anulu III.

Blasiu 15 Decembre 1889.

Nr. 6.

Partea besericésca.

Decisiunile sinodului archidiecešanu tienutu in Blasiu la 17 si 18 Septembre 1889.

II.

Statutele

Fondului pentru veduvele si orfanii preotiloru din Archidieceș'a gr.-cat. de Alb'a-Julia si Fagarasiu.

A) Scopulu.

§. 1.

Spre ajutarea veduveloru si orfaniloru remasi dupa preotii din Archidieceș'a gr.-cat. de Alb'a-Julia si Fagarasiu se infiintéza unu fondu, carele pórtá numirea „Fondulu viduo-orfanalu alu Archidieceșei gr.-cat. de Alb'a-Julia si Fagarasiu“.

B) Midilócele.

§. 2.

Fondulu viduo-orfanalu se forméza :

a) din intregu capitalulu Fondului deficientiloru, veduveloru si orfaniloru infiintiatu la a. 1838.

b) din dóue tertialități a tacseleru solvite de preotii archidieceșani la fondulu preotiloru deficienti (vedi statutele Fondului deficientiloru §. 18 si §. 2—8).

c) din tacs'a de câte 100 fl. dela clericii, cari se casatorescu cu tinere nascute din parinti greco-catolici, cari nu suntu preoti archidieceșani, si de 200 fl. v. a. dela clericii, cari se casatorescu cu tinere nascute din parinti, cari nu se tienu de religiunea greco-catolica.

Preaveneratului Ordinariatu se lasa inse mâna libera, cá din motive grave si interese mai inalte besericesci se póta micșiorá si respective relaxá acéste taxe de sub c).

d) din venitele de unu anu alu parochieloru devenite in vacantiá prin mórtea respectivului preotu, déca dupa acelu preotu nu au reimasu orfani ori veduve.

e) din contribuii benevole, donatiuni si legate facute spre inmultirea acestui fondu si acceptate de Consistoriulu archidieceșanu.

§. 3.

Tacs'a clericiloru (§. 2. lit. c.) se alatura cererei pentru binecuvéntarea archierésca spre a poté confrage casatori'a, almintrea cererea acea se resólve negativu.

C) Administrarea.

§. 4.

Fondulu viduo-orfanalu se administréza de cátra Capitulu metropolitanu dupa normele sale generale, satorite pentru administrarea Fonduriloru publice archidieceșane.

§. 5.

Capitulu elóca capitalele in hártii publice ori private cu hipoteca pupilara seau la casse de pastrare, si ingri-gésce pentru incassarea regulata a procentelor, manipuléza banii, platésce ajutóriele asemnate de Consistoriulu archidieceșanu si la finea fia-carui anu astérne Consistoriului ratiuni documentate.

§. 6.

Ratiunile reveduite si aprobate de Consistoriu se publica in fia-care anu prin cerculariu, carele se imparte toturoru celoru obligati a contribuí la fondulu acest'a.

D) Indreptáirea de a prticipá din Fondulu viduo-orfanalu.

§. 7.

Din Fondulu viduo-orfanalu suntu indreptátiti a prticipá:

a) preotesele remase dupa preoti de ai Archidieceșei gr.-cat. de Alb'a-Julia si Fagarasiu, pre cátu tempu petrecu in veduvia, onorandu memori'a fostului loru barbatu, si au viétia onesta si cuviósa, — déca nu suntu prevediute cu pensiuene, seau altu ajutoriu dimtr'altu fondu ori fundatiune archidieceșana.

b) orfanii remasi dupa preoti de ai Archidieceșei gr.-cat. de Alb'a-Julia si Fagarasiu, si anume: fetiorii,

cari invétia vre-o maiestria participa pâna cându devinu calfe; cari invétia in vre-o scóla media, pâna cându absólva acést'a scóla si studiele academice, éra cari nu invétia nici maiestria, nici in vre-o scóla media, ori academia participa numai pâna cându plinescu alu 16. anu alu etatei. Fetitiile orfane, cari au capetatu crescere conforma puse-tiunei si caracterului parintiloru loru participa din Fondu pâna cându se marita seau devinu maiorene, inse la nici o intemplare nu potu primi subsidie dupa ce au plinitu alu 24. anu alu etatei. Ér' fetitiile, cari nu au capetatu crescerea amintita, participa din Fondu numai pâna la alu 16 anu alu etatei. Orfanii, cari au stipendiu ori alta provisiune din vre-unu fondu archidiecesanu (vedi §. 8.) din Fondulu vidu-orfanalu nu participa.

§. 8.

Preotesele veduve si orfanii de preoti, cari au dintr'altu Fondu archidiecesanu pensiune seau provisiune, pre câtu li-ar' competí din Fondulu viduo-orfanalu, din Fondulu, acést'a nu potu primi nice unu ajutoriu.

E). Aplicarea Fondului viduo-orfanalu.

§. 9.

Capitalele specificate in §. 2. lit. a. c. d. si e. formeza capitalulu neatingibilu alu Fondului.

Dio venitele capitalulu neatingibilu alu Fondului si din tóte celelalte venite $\frac{2}{10}$ se capitaliséza, éra $\frac{8}{10}$ se aplica spre ajutarea veduveloru si orfaniloru de preoti.

§. 10.

Cuantulu ajutoriului anualu din Fondulu viduo-orfanalu se statoréscé de către Consistoriulu archidiecesanu amesuratu veniteloru disponibile (§. 9.) si numerulu preoteseloru veduve si orfaniloru de preoti, inse asiá câtu fia-care preotésa veduva priméscé pentru sine siésa pârti si afara de acea pentru fia-care orfanu (§. 7. lit. b.) câte *doúe* pârti, éra fia-care orfanu de preotu, a carui mama a moritu, ori s'a maritatu, priméscé câte trei pârti.

§. 11.

Protopopii la mórtea ori carui preotu suntu detori a astérne Consistoriulu archidiecesanu cól'a despre famili'a repausatului documentata cu estrase matricularie date din oficiu, — apoi in fia-care anu cându asternu tacesele pentru Fondulu deficientiloru suntu detori a aretá: cari dintre veduvele si orfanii de preoti suntu in viétia? si asiediati in Tractulu seu? si despre acestia a dá informatiune conscientiósá, din care se se cunósca apriatu: ce portare au veduvele? si orfanii ce studiéza? óre suntu prevediuti ori nu cu alte ajutórie din alte Fonduri!?

§. 12.

Ajutóriele din Fondulu viduo-orfanalu le conferéscé Consistoriulu archidiecesanu din anu in anu, totu-de-a-un'a in cursulu lunei Martie a fia-carui anu.

(Va urmá).

Atitudinea besericeii in cestiunea duelului.

II.

Pre lângá tóte dificultatile ce le intémpiná, beseric'a reusi in celea din urma a delaturá ordalele si a introduce in locul loru alte midilóce probatorie mai blánde si mai umane, precum este cu deosebire juramentulu solemnelu. Duelulu inse, desi lipsitu de

insemnetatea de ordalu, remase in vigóre cá unu felu de obicei de casta la cavalerii germani, cari -si atribuiiau numai sie-si dreptulu de a portá arme, si de a usá si abusá de ele. Ér' desele lupte intreprinse sub pretextu de duele, aduseru preste Germani'a in scurtu timpu aceea disordine si desolare, care e cunoscuta in istori'a evului mediu sub numirea de *dreptulu pumnului*, admisu chiar' si de unii imperatori debili cá unu *malum necessarium*.

Timpii lui Enricu IV suntu cu deosebire negri de nelegiurile comise din partea asia numitiloru cavaleri rapitori pre bas'a dreptului celui mai tare. Gulielmu de Tyrus, descriindu trist'a stare de lucruri din acelea timpuri, dice ca credinti'a si pietatea disparuseru, si in locul loru se intronase violenti'a, insielatiunea si maliti'a; principi si grafi rapeau, predau si ucideau. Unu altu scriitoriu, Lambert de Aschaffenburg raportéza, ca cavalerii ce locuiau in castele fortificate navaliau armati din forturile loru, rapiau, predau si impuneau tributulu; ér' sub pretextu de decime duceau cu sine adese ori turme si ciredi intregi, bá unii comiteau fapte multu mai revoltatóre, pre cari bun'a cuvenintia nu ne permite a le espune aici. Adeveratu ca imperatori si dinasti energici si cu fric'a Domnului, ascultandu de vocea besericeii, lucrara din respoteri pentru restabilirea ordinei si a moralei. Astu-feliu se scie d. e. despre Rudolflu de Habsburg, ca distruse la a. 1290 singuru numai in Turingi'a siese-dieci-si siese (66) de castele cá totu atátea cuiburi de rapitori, si spendiurá 29 de cavaleri criminali. Dar' cu tóte acestea, selbatací'a si imoralitatea cari au derivatu din desele duele, odinióra legale, si cari s'au transplantatu cu timpulu si inalte tieri, au dainuitu inca timpu indelungatu, pana cându moral'a lui Christosu predicata de beserica, isbuti se imblándiéscá ánimele, se dirigéze spiritele in calea umanitatei, si se resadéscá adeverat'a civilisatiune intre popóre.

Din duelulu paganu, admisu odinióra cá ordalu la sementiile germane, s'a formatu cu incetulu si duelulu dupa mod'a de astadi, care sub falsulu pretextu de a repará onórea vetemata, servesce in realitate numai cá unu actu de resbunare pagana, stingandu in modu criminalu mii de vieti omenesci. Cáci se vedemu, in ce consista adeverat'a onóre, cá se intielegemu apoi, déca aceea se póte in adeveru, seau nu se póte repará prin duelu.

Dupa usulu modernu cuventulu *onóre* are insemnare intreita; trebue se distringemu adeca onórea interióra, esterióra si conventionala. Cea de ántáiu, numita si onestitate, este proprietatea acelorú ómeni, cari lucréza totu-de-a-un'a in conformitate cu preceptele si legile obligatorie, implenindu-si detorintiele conscientiosu si cu sinceritate, si incungiurandu reulu chiar' si atunci, cându l'ar' poté face fara temere de pedépsa. Va se

dica, onórea interióra se baséza pre virtute, ea forméza adevérat'a valóre a omului; si precum nu ni-o póte dá altulu, intocmai asia nu ni-o póte nici rapf; numai noi insine o potemu violá prin fapte rele. Pre omulu onestu pucinu-lu impórta, déca cineva-lu stiméza si onoréza dupa meritu, seau nu; elu -si afla multumirea in sine fususi, càci este consciu de valórea sa interna.

Onórea esterióra nu este inse altu ceva, decâtu stim'a din afara ce ni-o arata cine-va. Deca toti ómenii ar' fi atotu sciutori si justii, se intielege ca toti ar' stimá numai pre acel'a, care merita in adeveru, adeca pre omulu onestu, si astu-feliu onórea esterióra ar' corespunde pre deplinu celei interióre; ea ar' fi adeca tributulu datoritu onestitatei. Inse pre de una parte nimenea nu cunósce interiorulu altuia, si prin urmare nici nu póte scí, daca este in adeveru demnu de stima, seau nu; ér' pre de alt'a, lumea nu prea este totu-de-a-un'a aplecata, a acordá altuia stim'a ce o merita. Remáne dar invederatu, ca onórea esterióra este numai unu semnu cu totulu arbitraru, ce corespunde numai aparentiei. Pentru aceea o considera si angeresculu doctoru St. Tom'a de unu ce in sine indiferentu, care ar' fi de doritu numai intr'atát'a, încátu ne póte incuragiá se perseveramu in virtute si se progresamu in bine.

Onórea conventionala stá in simpl'a datina de a dovedí cuiva semne de stima dupa positiunea in care se afla, seau dupa conditiunea in care s'a nascutu, si acést'a fara de a mai reflectá la opiniunea, ce o avemu despre densulu. Acestu soi de onóre este cea mai pretentiósa si se simte vetemata indata ce n'ai datu cuiva titlulu conventionalu, seau nu te-ai servitu de frasele banale ale modei in vorbire cu elu seau despre elu.

Ce facu deci duelantii? Ei -si punu in jocu viéti'a pentru unu lucru in sine de nimic'a, si lucréza contr'a preceptului claru si lamuritu alu decalogului, care suna: *se nu ucidi*". Bá ignoréza cuventulu multu mai infioratoriu indreptatu de Domnedieu catra fratricidulu Cainu: „Sangele fratelui teu striga la ceriu“. Acum dar' blastematu se fi si tu si isgonitu din acestu pamentu, care si-a deschisu gur'a sa se inghitia sangele fratelui teu din mân'a ta" (Moise I. 4, 10). Va se dica, sangele versatu reclama resbunare, si ori-ce omoru este fratricidiu, de óre-ce cu totii suntemu creati dupa tipulu si asemenarea lui Domnedieu cá frati, si fii ai aceluia-si parinte. „Voiu cere viéti'a omului dela fia-care omu. Celu ce vérsa sânge de omu, sângele aceluia inca se va versá de omu; càci Domnedieu dupa tipulu seu a facutu pre omu" (Moise I. 9, 5, sqq); astu-feliu vorbí Domnedieu catra Noe deja cu sute de ani mai inainte de a dá lui Moise tablele legei pre muntele Sinai.

Asprimea pedepsei de care se facu culpabili duelantii, se invederéza si din urmatórele cuvinte: „Cându cine-va vá omorí pre altulu, atunci ucidiatoriulu se va poté omorí dupa spunerea mai multoru marturi, caci una singura marturia nu póte atestá pentru cine-va cá se móra; si rescumperare nu este iertatu se luati pentru viéti'a ucidiatoriului, care este culpabilu si demnu de mórte, ci elu cu mórte se móra. Si se nu spurcati pamentulu cu sânge, càci sângele stropitu spurca pamentulu, si pamentulu nu se póte curatí de sangele versatu pre dânsulu, decâtu éراسi numai cu sangele aceluia, care l'a versatu" (Moise IV. 35, 30 sqq).

Inse beseric'a opresce duelulu si din cauza, ca noi nu suntemu stapani preste viét'a nóstra, cu atátu mai pucinu preste a altor'a, si prin urmare n'avemu nici unu dreptu de a o sacrificá dintr'unu capriciu seau altulu. „Tu esci Domnulu celu ce are dreptu preste viétia si mórte" se dice in cartea intiepleptiunei; ér' in Deut. 32, 39 dice Domnulu: „Eu ucidu si cu dau viétia“. De asemenea ne opresce apriatu si S. Paulu dela ori-ce abusu alu membriloru nóstre, de óre-ce nu noi, ci Domnedieu este stapánulu vietiei nóstre. „Nu sciti voi ca madularele vóstre. . . nu sunteti proprietatea vóstra? P'entru ca voi sunteti rescumperati cu pretiu scumpu. Preamariti dar' si portati pre Domnedieu in corpulu vostru“. (Rom. 14, 7 sqq). Prin urmare, celu ce provóca seau primesce provocarea la duelu, consimte a-si sacrificá in modu criminalu membrele si viéti'a, cu tóte cá numai Domnedieu are dreptu se dispuna de ele! si apoi este invederatu ca duelulu involva in sine indoitul pecatu: alu sinuciderei si alu omorului.

Afara de acést'a se scie, ca sant'a beserica ne opresce apriatu de a ne satisface noi insine pentru injuriile si nedreptatirile suferite, invetiandu-ne cá mai bine se iertamu cu generositate, decâtu se pretindemu pedepsirea celui ce ne-a vetematu, cu atátu mai pucinu se ne resbunamu: „Nu resplatiti nimeni reu cu reu. . . Nu ve resbunati insi-ve, iubitoru, cí dati campu maniei vóstre, càci scrisu este: A mea este resbunarea, eu voi resplatí, dice Domnulu" (Rom. 12, 19).

Pre temeulu acestoru invetiaturi Domnedieesci éta ce decretéza conciliulu de Trientu¹⁾ in privinti'a duelului: „Datin'a detestabila a duelului, care s'a introdusu din indemnulu diavolului pentru cá elu se dobendéscu perderea sufletelor prin mórtea cu sange a corpureloru, se se sterpéscu cu totulu din lumea crestina. Imperati, regi, duci, principi, margrafi, grafi, si toti cei alalti domni pamentesci, cari toleréza duelulu intre crestinii din tienuturile lor: se fia excomunicati *eo ipso*. . . Ér' cei ce au suscepitu

¹⁾ Sess. 25, cap. 19. de ref.

duelului, si asia numitii secundanti ai loru, se fia supusi pedepsei de excomunicare, de confiscarea tuturor bunurilor si rusinei perpetue, si se se pedepsesca dupa santele canóne cá nisce ucidietori. Si daca au remasu morti in duelu, se fia lipsiti pentru totu-de-a-un'a de imormentarea besericésca. Cei ce contribue cu sfatulu la una afacere de duelu, seau indémna pre cineva la aceea in ori-ce modu, precum si spectatorii, inca se fia excomunicati si pusi sub anatema perpetua fara consideratiune la vre-unu privilegiu si datina rea seau estra-ordinaria“.

Dupa conciliulu dela Trientu s'a declarat beseric'a de nou contr'a duelului prin constitutiunea „*Detestabilem*“ data de pap'a Benedictu XIV la 10. Novembrie 1752. In acést'a constitutiunese se dice adeca intre altele: „Cá se infrenamu mai cu taría in cercurile crestine si mai alesu militare imoralitatea atátu de detestabila a dueleloru, care graséza in tacere pre lánnga tóte legile landabile aduse de cei mai multi principi si de autoritatile lumesci spre sterpirea loru, si se urmarimu cu spad'a pedepsei apostolice una crima atátu de grava, . . . intarimu si reinoimu prin acést'a tóte decretule si pedepsele statorite de antecesorii nostrii contra duelului, stergemu chiar' si libertatea asilului pentru acei duelanti, cari au omoritu pre contra-luptatorii loru, si interdicemu cá celu caditu in duelu se se impartásiesca ve-una-data de imorméntarea besericésca“.

Totu cu asemenea severitate se pronunçiá beseric'a universalá contr'a duelului si in timpul mai din urma, prin constitutiunea „*Apostolicae sedis moderationi*“ emanata sub pap'a Piu IX la 12 Octobre 1869. In acést'a se reinoésce éراسi excomunicatiunea pentru duelu, si se rezervéza numai papei absolvirea celoru culpabili. Ér' cei ce cadu sub excomunicatiune in tenórea acestei constitutiuni, suntu:

1. Luptatorii, — intémple-se duelulu cu seau fora martori, si remanendu seau neremanendu care-va ranitu;

2. totu celu ce provóca la duelu, chiar' si in casu cându provocarea nu se primesce; ba pedéps'a -i ajunge si pre aceia, cari nu provóca directu seau espresu, ci numai prin termini generali, cându ar' dice d. e. cineva: „te asceptu mane la cutare locu, cá se-mi dái explicare seau satisfactiune“ ori: „poftesce cu mine in gradina, acolo avemu se vorbimu“. In asemenea casu se presupune firesce, ca provocatulu intielege intentiunea provocatoriului.

3. Se excomunica totu celu ce primesce si urméza provocarea la duelu, chiar' si deca dintr'una cauza seau alt'a nu s'ar' intémplá lupt'a, si nici nu s'ar' duce la locul destinat pentru duelu;

4. Suntu excomunicati secundantii, insocitorii, si in genere toti cari oferu duelantiloru favoru seau

ajutoriu, ori se facu complici prin sfatulu ce li-lu dán seau intr'altu modu; de asemenea cei ce le imprumuta arme, le oferu gradinile pentru lupte, seau -i ducu in trasur'a loru, asia si cei ce scriu provocarea seau o comunica provocatului etc.

5. Se excomunica spectatorii, cari mergu la locul de lupta cu intentiunea cá se privésca, de óre-ce privirea intentionata este unu indemnú puternicu si incuragiare spre lupta. Se intielege deci, ca celu ce trece numai din intémplare pre lánnga locul de lupta (mensura), seau privesce la duelu fara de a fi observatu de duelanti, nu cade sub censura.

In fine cadu sub excomunicatiune magistratii, cari concedu duelulu seau nu-lu oprescu si impdecae dupa potintia, si inca constitutiunea dice espresu, ca ori-ce demnitate ar' avé aceia.

Din acestea se vede deci lamuritu, ca beseric'a s'a pronunçiatu in tóte timpurile cu aceea-si energia si severitate contr'a obiceiului barbaru alu duelului. Daca inse cu tóte acestea n'a reusitu inca pre deplinu a-lu sterpi cu totul, nu póte fi vin'a ei, ci a acelor'a, cari avendu detori'a de-a o spriginí in salutarele ei intentiuni si intreprinderi, i- denéga ajutoriulu, si-i refusa invetiatur'a.

J. Marculetiu.

Spectate Domnule Redactoru!

Bazatu fiendu pre simtiulu frumosu economicu, -mi veti permite a dá locu in colónele D-Vóstra „Fói'a Besericésca“ urmatoriului articlu, care tientéza la lucru, la beserica, scóla si economie. In parte vá insuffeti pre On. D. preoti cu turn'a loru la lucru si éراسi la lucru, mai vértosu la besericele fora Patronu, cum e la noi.

Poesi'a nemuritoriului poetu A. Muresianu si adi ne trediesce, ne dice: „Preoti cu crucea in frunte“. Fórté bine nimeresce unde preotulu cu totu dreptulu si-o tine sânt'a cruce atátu pre frunte, cátu si pre umeri.

Deci' -mi tienu de cea mai sánta datorintia a descrie pre scurtu faptele neobosite ale On. D. parochu Stefanu Siposiu, carele abeá de 3 ani vá fi in parochi'a de Vadu gr. cat. pre Crisiulu repede, comitatulu Bihoru.

Amintitulu parinte cu cuvintele acestea a ocupatu postulu seu, „Aici trebue lucru, si éراسi lucru“. „Lucrulu face pre totu omulu in lume Domnu, Dónne binecuvéntéza pre economu“. La introducerea Domniei sale in parochia, vediu beseric'a mai pana la pamentu descoperita, urita, nevaruita, plina de paingini, orologiulu turnului cu totul stricatu. Véntulu fluerá pre feresti de tóte laturile, — paratii éراسi smoliti de unsoarele si fortunele trecutului. Dintre doue case parochiale — si un'a scóla, cându-vá cea mai vestita pre Crisiulu repede, neci un'a, neci alta buna, — tóte risipite pana in cenusia.

Comun'a Vadu (Rév) dela Urbea-Mare are una' estensiune de 48 chilom. m. pre Crisiulu repede in susu la gur'a stânceloru inceputórie ce conducu — catra Clusiu pre lánnga linea ferata. Credinciosii de aci cei gr. cat. pana la 1800 avéau una besericiuta de lemnu simpla. Ei inse éراسi, la unu numeru de 1300 suffete. Totu atunci érá unu conte induratoriu cu mosi'a in Vadu care au partinitu

sant'a nostra causa unirea. Acelu Domnu induratoriu li-au ziditu Vadaniiloru un'a beserica marétia din pétra. Vadaniu odinóira eráu de totului avuti, sustienéau unu cantoru si unu invetiatoriu la beseric'a loru. Conteale dara li-au ziditu beseric'a. Iconostasulu, amvonulu de predica si scaunulu episcopescu, le-au daruitu nemuritoriulu Episcopu Oradanu de pre atunci din catedral'a s'a.

Dela anulu 1800 beseric'a acést'a au sustatu cum i-a ajutatu provedinti'a de susu; destulu cá in dilele de acu, erá de totului misera. Nobilulu sufletu alu On. Dom. parochu de acu, nu-a parasitu cuvintele inceputórie de primitia, „lucuru si éراسi lucru“ si dupa lucrulu din filerulu credinciósiiloru de aici, ce vedemu in tēmpulu acést'a scurtu? — Cas'a parochiala din pravu — aredicata la edificiu de locuinta. Beseric'a gr. cat. de aici acu e flórea floriloru, frumseti'a frumsetieloru. Este pingata cu colori de acelea, cari indémna totu sufletulu romanescu la rogatiune si cāntari Domnedieesci, — alte suflete straine aducu sacrificie spre glori'a si marirea lui Domnedieu, vedendu altariulu celu vechiu de nou infloritu. Betrānii cu tēnerii storcu lacreme de bucurie. — Orologiulu turnulu suna conlocutoriloru si calatoriloru pentru orientare diu'a si nóptea. Toti privescu cu placere la beseric'a frumo'sa, — toti se delectéza de cas'a induratului Domnedieu.

Scól'a ce erá cenusia de dieci de ani, acum se ridicá multu dóue septemani si scól'a e mântuita din gón'a mortii, totu din fieliariulu sateanului romānu din Vadu.

Acum renovata fiendu sant'a maica beserica, in 13 a lunei lui Octobre st. n. deminétia la 8 óre dupa trasulu campaneii antaiasi data, grabeau credinciosii cu turm'a se ajunga la beseric'a loru frumo'sa, insetati dupa s. misa. Cá celebratori au asistatu O. D. Petru Fejér parochulu Ausfeului. O. D. Stefanu Siposiu parochulu localu. M. O. Domnu protopopu Joanu Borosiu impedecatu fiendu prin un'a trista intēmplare si gelnica, de a petrece la celea eterne pre Prea iubit'a s'a fetisióira. cu dorere nu a potutu participá la acelu actu alu sántirei.

Indata dupa trasulu campaneloru s'a facutu sántirea apei in aintea turnulu afora din beserica, sa stropitu beseric'a — apoi s'a inceputu utreni'a — pre rāndu sánt'a liturgia. O. D. parochu Petru Fejér cu tonu linu, dar' placutu a sciutu aflá gustulu ascultatoriloru prin celebrarea sántei mise.

O. D. parochu Stefanu Siposiu, parintele localu a predicatu poporului adunatu una predica de totului petrun-diátória la sufletu, vorbindu despre insemnatatea altariului si a turnulu dela beseric'a; toti ascultáu cu placere. In fine, de corulu eleviloru dela scól'a elementaria s'au cantatu multi ani, — éra credinciosii au dusu cu sine suvenirile cele mai plácute si neuitavere ale acestei sántiri.

Vadu (Rév) comitatulu Bihoru la 20 Octobre 1889.

Gregoriu Torsanu
cantoru gr. cat. de Vadu.

Notitie bibliografice.

In foile besericesci germane, franceze, italiene scl. e o datina vechia a amentí, eventualu a recomandá atentiunei cetitoriloru unele carti care, dupa parerea respectivului recensentu, a autorului vre-unui articlu séu a redactoriului, potu se intereseze pre cetitori, si merita se fia ceite. Ast'a dupa impregiurari, o facu in diverse forme: candu in legatura cu obiectulu, despre care tractédia, — candu

in forma de recensiuone séu critica ¹⁾, — candu erá simpluminte anuntiandu aparitiunea opului, registrandu cartea in rubric'a bibliografica; uneori dandu pre scurtu contienululu opului ²⁾, altadata mai pre largu, publicandu escerpte din elu etc. . . . si acést'a nu arareori si despre carti, aparute cu ani inainte, precum si despre acelea care amentite odata, au fostu edate de nou ³⁾.

Cunoscandu din esperintia folosulu acestoru impartasiri care lu facu pre omu atentu la lucruri, pre care altucum usioru ar' poté pote se le tréca cu vederea ⁴⁾, am crediutu de bine, se dau si eu pucine notitie despre cateva carti care pana candu pre de o parte pre noi ne intereséza, pre de o parte, séu nu ni prea suntu cunoscute séu, pre catu cunoscú bibliotecele nostre, pre la noi suntu destulu de rare.

Si cugetu cá datele comunicande, voru contribuí si ele la cunoscinti'a desvoltarei istorice a ritului orientalu si a istoriei cartiloru rituali, — séu celu pucinu cá deca cineva interesanduse de asemene lucruri si din intēmplare n'ar' cunósce vre un'a din cartile amentite, va luá cunoscinti'a si de ace'a.

Si in urma e interesantu si ace'a a se vedé, cum strainii ne cunoscú, ce idea si judecata au despre ale nóstre.

* * *

1. *Ad Typica Graecorum ac praesertim ad Typicum Cryptoferratense S. Bartholomaei Abtatis animadversiones Theodori Toscani Hieromonachi Ord. S. Bas. Magni, Romae 1867 typ. s. congr. de prop. fide.*

Titlulu cartei ne aréta, de ce cuprinsu este; care inse mai chiaru se va vedé, deca vomu amentí capitulele mai insemnate, care suntu: Capu I *Typicorum Graecorum origo*. C. II. *Eorum in duplicem classem distributio*. C. IV. *Quae relatio existat inter omnia Typica Orientalia atque Occidentalia*. C. VII *Praecipuum inter ea discrimen in psalmodia ad Matulinum*. C. VIII *De stichologia antifonarum, ejusque origine* ⁵⁾. C. IX *Eam vignisse etiam seculo IV-o, non est improbabile*. C. XII *Ejus origo quatenus Iconoclastas oppugnat ad finem VIII-i ant ad initium IX-i saeculi revocatur*. C. XV *De differentiis in sacris lectionibus*. C. XVI *Item in canticis*. C. XVII *De differentiis ad Horas minores et ad Vesperas*. C. XVIII *Item ad Completorium et Mesonyetion*. C. XIX *Discrimen in quibusdam festis solemnioribus*. C. XX *De officio maioris hebdomadis, et selemnis diei Paschatis*.

Partea cea mai mare a opului se referesce la ordinarea oficiului divinu la greci. Cu privire la *Tipicele séu Ordí-*

¹⁾ Cum spre es. *Stimmen aus Maria-Laach* (red. de par. iesuiti de acolo si ed. in Freiburg la Herder) in noulu fia-care fasciculu sub titlulu: „*Empfehlenswerthe Schriften*“.

²⁾ Spre es. *Zeitschrift für die kath. Theologie* din Insbruch in recensiuonile s'ale; *Theologisch — praktische Quartal — Schrift* din Lintz in rubr. literaturéi; *La civiltà cattolica* din Roma in *Rivista della stampa italiana* sel.

³⁾ Asia d. e. mai de multe ori in *Zeitschrift* in: „*Fortsetzungen und neue Auflagen früher besprochener Werke*“ si „*Miscellen*“.

⁴⁾ Incolo ar' fi forte folositoriu, candu si foile nóstre ar' pune mai mare pondu pre bibliografia. Se anuntie aparitiunea opurilor; se le supuna, precatu le ierta spatiulu si impregiurariile unei critice séu celu pucinu unei recensiuoni catu de scurte; se discute baremu cestiunile de principiu; se indrepte cei de indreptatu etc. . . . tote acestea in interesulu scientiei pre care o servescu. Se ne potemu si noi fali (firesce dupa impregiurariile nostre), cá *La civiltà cattolica* anno VIII. ser. 3 volum. VIII pag. 8 in articl. „*Le nostre bibliografie*“: „Pentru noi Revistele au fostu si debe se fia o espositiune predeplinu completa si o critica acurata a opului, facandu-ne observatiunile asupra lui si combatendu erorile, séu din troutra a-i aréta meritele, si alu laudá“.

⁵⁾ E vorba *ex professo* despre acelea antifóne (cāci precum bine observa la pag. 17 suntu de multe feluri), pre care le prescriu tipicele italo-grehe in serbatori, cf. pag. 16—17.

nariele (la latini Breviaria) recitărei oficiului divin la greci, Toscani e de parerea¹⁾ că 1 pana la secolul IX nu a existat nici unu Tipicu s'eu Ordinariu, care se fia fostu comunu tuturor besericelor grecesci. 2. Se pare forte probabilu, că *tipiculu sântului Saba s'eu Jerosolimitanu* a începutu a se folosi cam in secl. XIII s'eu XIV. 3. Că mai de multu nici in orientu (cu esceptiunea Palestinei) na fostu seri'a oficiului divin atâtu de lungă (prelungita), precum fû mai tardiu si este de presente. 4. *Tipiculu sântului Bartolomeu* se vede cu adevăratu a fi fostu in sel. XI la grecii din Itali'a si in Greci'a mare, directoriulu oficiului divin. 5. Celealalte Tipice occidentale (s'eu italo-grece, precum se va vedé mai in diosu) porta acela-si caracteru de anticitate, si sunt mai conforme Tipicului Cryptoferratensu decatu acela'i'a Jerosolimitanu. 6. Modulu dupa care italo-grecii absolve de presente oficiulu divin, mai multu aréta vechimea originei. 7. In timpurile năstre orientali, alesu cei dela Constantinopolu începu a se departă dela Tipiculu memoratu; ce'a ce s'a facutu antăiu din causa ignorantiei acelor'a, caroru mai pucinu le ar' fi ertata ignorantia in astufeliu de lucrari, a rectoriloru besericelor (Prepositi la calugari) etc., mai tardiu din caus'a traditiuniloru mai recente si a prescriptiuniloru patriarchiloru.

In c, I pag. 3 in urmatariulu modu începe asi demustră asertiunile. Inainte de tote dice e constatatu că in secele prime ale besericeii lui Christosu, na existatu de locu o norma certa si detiermurita care *in comunu* se fia dispusu in besericele singuratece particalarie seri'a si ordinea rogatiuniloru de nopte si de di²⁾. Argumentele le produce la pag. 3—4 unde citandu pre s. Basiliu (loculu indicatu in nota pag. 384) ni spune, că acest'a marturisesc cum „atunci dej'a a fostu introdusa, pentru un'a fii-care bra varietateu rogatiuniloru si a psalmiloru“. Din aceste resulta că „dej'a pre acelea tempuri a existatu atare regula s'eu ordine referitoria la modulu recitărei oficiului divin³⁾“, inse *nici decum* „acést'a norma a fostu pre atunci comuna besericelor singuratece“⁴⁾; si prin urmare „basati pre documente istorice, care ne aréta acést'a, cu totu dreptulu potemu afirmă că celu pucinu in primele secle ale besericeii crestine, cu esceptiunea unoru rituri si catoru-va rogatiuni⁵⁾, despre care debe se marturisiu că au fostu introduse din traditiune apostolica, *episcopii* cu auctoritatea loru au regulatu tota acést'a causa, si că ei au prescriu in besericele loru norma, ordulu oficieloru divine“⁶⁾; „de unde multe alte

¹⁾ Vedi la *Roskoványi Aug., Coelibatus et Breviarium*, duo gravissima clericorum officia, e monumentis omnium seculorum demonstrata, tom. VIII monumenta et literaturam de Breviario usque unum 1875 complectens. Nitriae 1877, pag. 920.

²⁾ Toscani pag. 3, Durandus, *Rationale divin. offic. lib. V cap. 2.*

³⁾ Argumentele amentite mai susu le ié din Ep. ad Ephes. 5, 18; Ep. ad Coloss. 3, 16; S. Basil. in suo Sermone ascetico, edit. Paris 1721, t. II. pag. 322; id. in *Regulis*, edit. citat. pag. 383, 384; — Toscani pag. 4.

⁴⁾ Toscani pag. 4, demustrandu acést'a si despre beserie'a occidentala.

⁵⁾ Ita I. Laur. Selvaggi, *Antiquit. christ. institut. lib. II. part. I. cap. VIII §. III. numer. 9* recte observat, illam formulam benedicendi populo ab Apostolis inductam esse, quam etiam nunc in Liturgia retinent Graeci: »Gratia Domini nostri Iesu Christi, et charitas Dei et Patris et communicatio Spiritus Sancti sit cum omnibus vobis. Amen«. Hinc in *Euchologiis et Liturgiis* communem lectionem comendare necessum est, et pro *ἡμῶν* legendum, *ἡμῶν*; cf. conclusiones omnium epistolarum s. Pauli, et Apocalipseos et praesertim Corinth.; — item inferius in iisdem libris emendanda lectio est in illa oratione: *καὶ ἴσται τὰ ἑλέη* . . . ubi etiam videtur legendum *ἡμῶν*. Toscani pag. 5.

⁶⁾ Ce'a ce se demustra la pag. 5 precum si ace'a, că acést'a episcopii o faceu parte neabatanduse dela traditiunile primite, parte si inovandu; asemenea au facutu si fondatorii monastiriloru unde se referesce not'a urm.

Tipice — *τυπικὰ πειροικὰ* — elaborate pentru monastirile loru de catra cati-va alti fundatori¹⁾.

La pag. 6 ne spune Toscani, că tôte Tipicele se potu impartii in doue clase din care 1 cuprinde in sine Tipicele orientali s'eu tipiculu lui Sab'a; éra a 2 Tipicele occidentale s'eu italo-grece. Aici dela pag. 6—10 si respective pana la pag. 14 enumera Toscani esemplarietele ce i suntu cunoscute din ambe clasele, atâtu tiparite catu si manuscrise; ne spune unde se afla, care li este numele scl.

Din editiunile venetiane ale Tipicului s. Sab'a cunosce acelea din an. 1515, 1536, 1545, 1577, 1788 (capu III pag. 12); acestea convinu mai in tôte; unu manuscrisptu contine singuru numai serbatorile mobile²⁾.

Tôte Tipicele si celea orientali si celea occidentali se impartu pre o forma: 1) *μεσονύκτιον* = oficiulu de nopte care se dice la média nopte; 2) *ὄρθρον* = Manecariulu (Matutinum) cu laudele; 3) *ὄρ'α I*; 4) *ὄρ'α III*; 5) *ὄρ'α VI*; 6) *ὄρ'α IX*; 7) *ἑσπερινόν* s'eu *λυχνιζόν* = inseratulu; 8) *ἀπόδειπνον* = dupacinariulu (la latini completorium). La începutu numai 7 parti erau, care parte este adausa, se vede din *Regulis fusius tractatis* ale sântului Vasiliu, unde in *Resp. ad interrog. XXXVII*³⁾, tote le enumera, afora de „prima“, deci acést'a e aditamentu; prin urmare n'are dreptu⁴⁾ Protopsaltele Constantinu candu, in *Introducerea* celei mai noue editiuni a *Tipicului*, 1851 in Constantinopolu sustiene fora nici unu argumentu, că *Dupacinariulu* ar' fi adausulu⁵⁾. Candu s'a intemplatu adaugerea „de nu mai de multu, celu pucinu la începutulu secului V, devreme-ce Joannu Cassianus face amentire de acestu adausu⁶⁾.

¹⁾ Toscani I. pag. 5. — Celu mai renumitu Tipicu e alti sântulu Sab'a (acela carele renovatu si amplificatu de catra s. Sofroniu patriarchu de Constantinopolu si s. Joannu Damascenu, obtienu acestu nume), de care s'au folositu intotudeam'n'a si se folosescu besericele orientali, — adnotéza Toscani la pag. 6.

²⁾ Id est Triodium et Pentecostarium habet i. e. a Dominica pharisaei usque Sanctorum omnium, quae est post Pentecosten. — La pag. 11 amentesce despre *Συναξαρίων ἡμῶν = Τυπικόν*. Specimene din unele Tipice dá Joannu B. Cord. *Pitra in Spicilegium Solesmense* etc. tom. IV pag. 10 insira cati-va basiliti, care au cunoscutu bine disciplin'a orientala si prin urmare se potu consultá cu folosu; asia Romanus Vassalli, Gregor. Placentini, Phil. Vitali, Benedictus Monaldini; — precum si Cordin. Nerli (v. epistol'a lui catra calugarii Basiliti carea se afla la începutulu edit. Orologiului = Horologium din an. 1677).

³⁾ Cf. Toscani pag. 14 not. 2.

⁴⁾ Dice Toscani la pag. 5 not. 3.

⁵⁾ La celea 7 parti ale sântului Vasiliu; vedi Toscani pag. 14 not. 1.

⁶⁾ Vedi Selvaggi I. cit. lib. II. p. I. c. IX. §. 16., cf. Toscani pag. 16 not. 1 — Suntu memorabile cuvintele lui Toscani pag. 15. »Typica orientalia multiplicitate illarum rerum (psalmi, lectiuni, felinrite cautece) adeo prolixam officii recitationem effecerat, ut merito dubitar: possit, utrum illi ipsi, qui ea Typica sequuntur, omnes illas partes ita persolvant, ut nihil non recitatum relinquunt; an potius ea per summa capita praelibantes, recitatis nempe primis sive psalmorum, sive *τοῖ ζωνόρος* odarum versiculis, satis numeri suo fecisse, sibi videantur; aut etiam aliqua tantum hora recitata aut decantata in Ecclesia, pro lubitu, Praepositi. (celu mai mare), reliqua missa fiant«. Altu-miutrea cata neintielegere, ce varietate si au poté dfee, confusiune in acést'a materia. vedi intre altele Nic. Nilles S. L. *Über die Verpflichtung des Privat — Breviergebetes in der morgenländischen Kirche*, in *Zeitschrift für kath. Theologie*, Innsbruck, curs. VII 2883 pag. 188 cf. *Borosiu Joannu* in foia bes. si secl. de Blasiu an. II, si *Roskoványi Augustinu*, *Supplementa ad collectiones monumentorum et literaturae de matrimonio in Ecclesia catholica potestati ecclesiasticae subiecto; de matrimoniis mixtis; coelibatu et breviario* etc. tom. IV. (respective XIII.), Nitriae, 1888 pag. 854—825; Sionulu romanescu red. de Dr. Gregoriu Silasi, an. II. 1866 paginele 72, 168, 261 si anulu III 1867 pag. 74 si si urmat. *Revue de l'eglise greque unie*, tom. I. 1885—1887, pp. 262—268, 280—283, si 298—300 oficiulu canonicu in beserica; Felvidéki Sion, an. I. 1909 Ungvaru II pag. 5—6, etc.

Pag. 15—17 Toscani vorbese despre *psalmodia*, multe interesante despre *psalmodia* in genere, si pag. 16 despre *psalmodia ad Matutinum*, care se imparte in 4 parti; ne spune care sunt aceste parti, ce-i de insemnatu referitoriu la ele, cum sunt a se recita scl., totu acolo ca cei *τροπάριον, χάθισμα, ἀπόλυσις* etc., pag. 17 despre antifone.

Manecariulu (matutini series, pag. 15—16) consiste din 4 parti¹⁾. Partea prima cuprinde Exapsalmulu, care in fia-care di e acela-si, si alte rogatiuni, si se termina cu tropariulu, aici adnotéza: „*τροπάριον, séu ἀπολυτίκιον, séu χάθισμα εἰς τὸ θεὸς κύριος*, singula enim haec nomina huic ποιήματι conveniunt²⁾. A dou'a parte are *stichologi'a*, adeca *recitarea séu cantarea* unoru psalmi, care stichologia in fia-care di variédia si carei'a cu ocaziunea solemnitatiloru mai mari se adauge s. Evangelia, partea acést'a se termina cu psalmulu 50 si versicululu seu (alu carui nume e *μεντιχοστάριον*³⁾).

A treia parte o facu imnulu séu imni — *ζαρόνες* — care se canta, precum si celealalte, ce urma acelu imnu séu acelu imnu. In a patr'a parte se cuprindu *laudele proprie dice, αἶνοι εἰς τὸν ἁγίον*.

Cu privire la partea a doua, la pag. 16 se face observatiunea ca pana candu Tipicele orientale prescriu stichologi'a a doua, uneori a trei'a, a uneori mai multe catisme, si in serbatori mai solemne in locul catisme'i a trei'a *polileulu*: pana atunci la italo-greci tote aceste nu se afla⁴⁾.

Despre usulu *psalteriului* in beseric'a orientala pre largu se vorbese pag. 18 si urm. Se amintese ca in Tipicele orientali si pentru fia-care di de serbatore, ori va fi in ace'a di amentirea serbatorésca a vre-unui misteriu alu religiunei nostre, ori solemnitatea Preacuratei Vergure Mari'a séu a altoru santi, se prescriu *catismele psalteriului*, chiaru ca in dilele comune: punenduse numai in acelea stichologi'a catismeloru, in care si pentru celealalte se lasa ori ce stichologia, adeca in celea trei dile ultime ale ss. Paresime, in diu'a ss. Pasci, si in septemana ce-i urma pana sambata inclusive.

¹⁾ Din care trei sunt descrise si in Revue de l'eglise greque unie l. c. pp. 299—300.

²⁾ Observa Toscani pag. 16 not. 1.: „*Tropariulu* (versiculus, modulus) e unu terminu generalu, care se folosese pentru ori-care cântecu scurtu. Acela-si tropariu atunci se numesce *ἀπολυτίκιον* = conclusiune mica, candu termina ore-care parte: si cu acést'a nu-i ertatu se confundamu *ἀπόλυσις*, căci suntu dōne lucruri cu totulu deosebite; acela e o cantare, *ποίημα séu carmen*, in onōrea acelu'i'a a carui serbatore este; ér' acést'a e o rogatiune solemna de cerere (*solemnis deprecatio*; — deslegare), cu carea se cere *la terminarea oficiului* ajutoriulu Nascatorei de Domnedieu, si a altoru santi, alesu acelu'a, a caroru serbatore séu amentire se celebrédia. In fine atunci se numesce *χάθισμα* = siedere, pausa, candu prin acela se intrerumpe recitarea oficiului, si spre recrearea sufletului si a trupului se face atare lectiune spirituala (despre carea vedi la Toscani cap. XV). Si fiendu-că acést'a intrerumpere se facea mai desu in Manecariu, de acea spre. distingere se adauge (vedi mai susu in textu) *εἰς τὸ θεὸς κύριος*, va se dica dupa cantarea acestui *responsoriu*“.

³⁾ Orientales hanc partem finiunt, diebus solemnioribus, cum cantu versus majoris proprii melos — *στιχηρὸν ἰδουμέλου* —; italo-greci non, pag. 16 not. 2.

⁴⁾ Ce se prescrie in Tipicele italo-grece, vedi pag. 16 si urm. Aici nu-i nici o stichologia, partea a doua a Manecariului lipsese, si tote acelea cu care s'ar' fini acést'a parte, *ἀναβαθμοὶ ἐναγγέλιον*, in serbatori, precum si psalmulu 50 si au locul dupa a sies'a oda a canonului, de locu dupa condacu. Dispositiunea de felulu acest'a e forte comuna: asia in Manecarele septemanei mari joia si sambat'a; asia sub decursulu intregu tempului pascalu (*πεντηχοστάριον*) candu oficiulu e de di comuna. Vedi pag. 16—17, not. 3 unde si contra Tipiculu Constantinopolitanu.

Mai la vale autorulu vorbese despre stichologi'a antifonelu, despre polileu care se canta in Dominece in locul antifonului 3 cu alilu'a si observa ca totu astu-feliu s'a cantatu cu multu inaintea iconoclastiloru⁵⁾, apoi da grecesce si in traducere latina „Cuvinese cu adeveratu⁶⁾“, pag. 20 cu privire la exclamatiunea „Et excussit Pharaonem et virtutem ejus in mari rubro — Dicendo te Deiparam, te beatam dicimus omnes generationes, ut matrem Dei nostri“, dice: „acést'a exclamatiune e evidentu ca s'a introdusu pentru detestarea erorei lui Nestoriu“ scl., mai apoi despre diferentiele dintre orientali si italo-greci, despre Tipiculu santului Sab'a⁷⁾, despre partile constitutive ale oficiului nostru, psalmi, cantari si lectiuni⁸⁾, despre sinacariu si usulu lui, in fine despre cantarile nostre (pp. 31—32), si ce candu se folosesce, despre ore (pp. 32—35), despre septemana'a mare (p. 36), si despre serbatorile beserice'i orientali.

(Va urmá)

Dr. Felicianu Branu.

Acte istorice.

Petru Paulu Aronu de Bistr'a

óre candu episcopu románu unitu in Transilvani'a.

IV.

In numerulu 23. alu acestei foi an. II. amu vediutu zelulu celu mare alu episcopului de b. m. Petru P. Aronu, care a desvoltatu intru propagarea santei uniri si activitatea sa neobosita ce a des-fasiuratu intru crescerea si educatiunea tenerimei; cu acést'a ocaziune ne vomu ocupá cu viéti'a lui *privata*, in care privintia in prim'a linia reproducemu o epistola alui Filoteu Lászlo, teologu absolutu dela Rom'a si calugaru alu ordului santului Basiliu celu mare dela monastirea Santei Treimi din Blasiu¹⁾.

Calugarulu Filoteu Lászlo la 20. Nov. 1760. conformu juramentului ce se indatinéza a se face la Propaganda Fide intre altele amintese si descrie ceva si din viéti'a privata a piului nostru episcopu Petru P. Aronu.

In partea prima a epistolei sale dice, ca ereticii din tóte poterile loru intr'acolo au lucratu, ca pre bietii románi, cari inainte de acést'a erau cei mai fideli supusi ai Episcopului, prin diverse machinationi asiá iau sedusu, ca acestia acumu nu numai ca au denegatu ori-ce obedientia episcopului, ci machineza si in contr'a vietiei Lui; din care cauza bunulu episcopu fú silitu a parasí Blasiulu si a se retrage intr'unu locu mai securu.

Mai departe, ómenii acestia au avutu de cugetu a derimá si devastá opidulu intregu alu Blasiului,

⁵⁾ Pag. 19.

⁶⁾ Pag. 19—20, inse in altu ordu.

⁷⁾ Pag. 29 si urm., unde acestea din urma le imparte in 3 parti

⁸⁾ Pag. 24.

¹⁾ Vedi Transilvani'a an. 1877. numerulu X.

inse celu Preinaltu a nimicitu suaturile loru, càci acestia dupa-ee au facutu mai multe jefuiri la nisce domni Camerari si stricandu si usiele pevniteloru, acolo s'au imbetatu si multi dintre ei fura ucisi, ér' cei remasi in viéti'a fura imprasciati si astu-feliu opidulu Blasiu s'a mantuitu de perirea finale.

Cu descrierea acestei fapte, calugarulu Filoteu Lászlo n'a avutu altu scopu, decatu acel'a ce se afla espusu in partea dóu'a a epistolei sale, adeca: „cà omulu — conformu cuvintelorु santilorु Parinti Basiliu celu mare si Franciscu Salesiu — care se dà cu totulu spre servitulu lui Domnedieu, este urgisitu de lume“. Cuvintele aceste a Parintilorु santi ad litteram se adeverescu in acestu Archiereu bunu si santu, càci Elu din momentulu ce s'a facutu calugaru, duce o viéti'a prea austera, si o continua cu atâta rigóre, cà numai Domnedieu o scrie, — care tóte le vede si in cutare modu si aceia, cari stau in giurulu lui; vîptulu seu e cu totulu frugalu amestecatu cu pucinu oleu de inu, elemosin'a ce o face e conforma caracterului si demnitâtiei episcopesci, càci afora de ace'a, cà in fie-care di imparitiesce pâne la trei sute si cate odata si la mai multi studenti si la alti seraci, tóte veniturile sale episcopesci le folosesc spre ajutorarea celor seraci. Elu este intr'adeveru unu **Pastoriu** bunu, càci in tempu de pace nepasandu-i neci de plouia, neci de tina, nena, frigu si neci de alte incomoditâti ale acestui tienutu in persona cercetéza si locurile cele mai inacessibile predicandu si instruindu poporulu; guvernatorii tieriei, cà pre piulu nostru episcopu se'lu dee in man'a loru, — cà pre unu turburatoriu alu pazei si liniscei publice — pentru cu tóte aceste maliti'a ereticilorु asiá a stricatu fii acestei natiuni, cà ei nu s'au indoitu a cere dela cà se si- resbune asupr'a lui intocmai precumu fecera Jidovii cu Isusu Nazarenénu²⁾.

Totu in acestu intielesu si póte cà si mai *precisu* vorbesce despre viéti'a privata a Episcopului Petru P. Aronu Samuilu Clain in Acte si fragmente pag. 111—112.

„Acestu Episcopu a petrecutu o viéti'a santa, a fostu omu postelnicu, induratu, beserecosu si infrenatu. Metaniile cele scrise in posturi, tóte, si afara de acelea si altele, facea noptea, câtu degetele lui pururea se cunoceau de metanii; candu a fostu aprópe de mórte s'a descinsu de brâulu de fieru, ce in unspredece ani, pâna-ce a fostu episcopu, l'a purtatu pre pielea góla preste midilocu si la mani din susu de còte.

A repausatu piulu episcopu la 25 Februaru st. v. 1764 in vrêsta de 55 ani in Ungari'a la Bai'a-mare in residinti'a Jesuitilorु de durere de petioru. Trupulu lui de acolo s'a dusu la Blasiu, si s'a ingropatu in 13 Martie in beserie'a cea din curte. Cu ocasi'a aducerei trupului lui la Blasiu, se dice cà ar' fi plansu icon'a Nascatórei de Domnedieu cea de lânga dvér'a cea mare.

Cu respectu la intemplerile descrise in sirele din urma de càtra Samuilu Clain lasu se urmêze aici epistol'a calugarului Filoteu Lászlo cu datulu 30. Martiu 1764 adresata la Propaganda Fide: „La finea vacatiunilorु scolastice reintorcandu-me acasa dela missiunile sacre din locurile cele mai indepartate ae diecesei, Ilustritatea Sa Episcopulu Aronu de nou, a lesitu din Blasiu, cà se face visitatiuni canonice dar' dupa atâte necasuri, ce a avutu a suportá unspredece ani si totu atâte dile in dieces'a acést'a necasita, toemai acum candu mai tóte erau sè se schimbe in mai bune si mai favorabile si potea se aiba si ceva mangaiere, fu chematu la 10 Martiu la viéri'a eterna in orasiulu Bai'a-mare, unde pre atunci facea visitatiunea canonica“.

(Va urmá).

Sciri personali.

Distinctiune. Josifu Ciur'a, parochu gr.-cat. in Buciumu-siés'a in protopopiatulu Rosiei-montane. din consideratiunea meriteloru castigat inru pastorirea sufletelorु, si a apropiatului seu iubileu de 50 ani cá preotu, — a fostu distinsu de Escelenti'a Sa Domnulu Metropolitu Dr. Joanu Vancea, cu titlulu de vice protopopu onorariu.

Necrologu. Alesandru Erdélyi, fostulu parochu din Uilaculu-de-câmpia, in protopopiatulu Catinei, a repausatu in 21 Novembre a. c. in etate de 73 ani, dupa o activitate de 47 ani in vini'a Domnului. —

Fie-i tieriu'a usióra!

Rectificare. In numerulu trecutu alu fóiei besericesci la pagin'a 72 „Estrasu din corespondinti'a unui preotu din protopopiatulu Ludosiului in (archidieceasa)“ din vini'a estrahentelui s'au strecuratu unele inexactitâti, cari se rectificã asiá: „Cà oficiulu de notariu tractualu alu Ludosiului nu a devenitu in vacantia prin mórtea fericitului preotu alu Sangerului Teodoru Tatu, ci prin promovarea fostului preotu alu Bogatei Joanu Moldovanu la parochi'a si protopopiatulu Mediasiuului; cà Teodoru Tatu functionase cá notariu in protopopiatulu Pogacelei, de care se tieneá pre atunci Sangerulu; cà Sangerulu numai de curundu s'a incorporatu la protopopiatulu Ludosiului, si cà Basiliu Suciú este preotu in Capusiulu, ér' nu in Secalulu de campia“.

Bibliografia.

In dilele aceste apare *Triodulu*, editiunea *prima* cu litere latine. Contiene 60 còle in tipariu frumosu si hârtia trainica. Pretiulu unui esemplariu legatu in piele e 10 fl. in pâzna 9 fl. er' nelegatu numai 6 fl. 50 cr.

In estu anu incepându-se servitiulu Triodului curêndu, — doritorii de a-lu avé, binevoiésca a-lu comandá de timpuriu.

A aparutu **Pentecostariu** micu, editiunea a 3 cu litere latine revedinta dupa originalulu grecescu, formatu 8º mare, pre hârtia frumósa, tipariu curatu negru si rosu. Costa legatu 1 fl. ér' nelegatu 85 cr.

Partea scolastica.

Se imităm lucrurile vrednice de imitat!

Sunt persoane și chiar corporațiuni, cari muncesc în cel mai conștient mod, împlinindu-și cu sclipită misiunea rânduită de Domnuleu, înse fără de a face act de publicitate diaristică din procedur'a lor; desigur, că e bine că: „*lumin'a se nu remana sub obroc*“.

O atare procedură a observat și observă și în prezent „*comitetul administratoriu de fondul și școlile de reuniune a fostilor granitieri din regimentul român I-mu*“, același comitet, în fruntea caruia stă ca prezidinte: urditoriul, întemeiatoriul și conducătoriul neobosit al școlilor granitieresci, Ilustritatea Sa domnule baron David Ursu, care de 19 ani cu zel și devotament fără margini veghează necontenit pentru aceste școli, dirige și îndreptă toate, și care prin staruțiile sale fără parochia și-a câștigat merite neperitoare și locu destins în istoria culturii neamului românesc.

Cu risicul de a deveni indiscret, dar fiind convins, că servesc o cauză sfântă, m'am decis a pune înaintea onoratului public cetitoriu al acestor foii unele lucruri de mare interes cultural, cari emană de la susul numitului comitet și cari pot servi de model, în ce privește conducerea școlilor populare și cultivarea învetiatorilor.

Dar amintesc, că întempliera a adus cu sine, că cercetându pre amiculu meu preotulu P. din C., se luă cetindu la unu circulariu, datu de respectivulu comitetu granitierescu, cu privire la progresulu școlilor șale și rezultatulu esamenelor din anul scolasticu trecut. Amiculu meu mi-a pus și mie la dispozițiune amintitulu circulariu spre citire și mi-a comunicat și o multime de alte amănunte despre conducerea școlilor granitieresci din regimentulu român I.

Dela amiculu meu am aflat, că autoritatea din cetate în totii anii a datu câte unu circulariu specialu comitetelor scolastice și învetiatorilor despre starea învetiamentulu și rezultatulu esamenelor, — circularie, cari toate ar' merită se fie cunoscute în cercuri cât mai largi, că se se pōta vedea ordinea bună, disciplin'a severă și salutară, ce domnește aci, cari sunt lucruri numai în parte cunoscute pre la școlile altor corporațiuni și cari au facutu din școlile granitieresci — chiar și după marturisirea contrariilor, — cele mai bune școli din Transilvania.

Facându unu extrasu din copiosulu „circulariu“ alu comitetulu granitierescu pre anul scolasticu deja expirat, lu-oferesc spre publicare onorabilei redacțiuni a foiei scolastice, fiindu incredintiatu, că cetitorii acestei foie, voru trage multe învetiaturi folositoare din elu și voru avea ocaziune a se informă despre conducerea școlilor gra-

nitieresci, pre cari multi le cunosc numai după nume. Eța circulariulu:

Nr. 680—1889.

Circulariu

cătra toate eforiile și totii învetiatorii școlilor granitieresci.

Acumu, candu comitetulu vine a se adresă cătra onoratele eforii scolastice și cătra domnii învetiatorii și învetiătoare, aducându la cunoscintia starea învetiamentulu în anul scolasticu expirat — 1888/9 —, afla de bine a aruncă o privire și preste trecutul acestor școli și prebas'a esperiențelor cascade a dă din nou directive necesare pentru înflorirea cauzei scolastice.

De 18 ani staruim, că period'a activității noastre, pre terenulu administratiunii fondulu scolasticu și în deosebi în ce privește conducerea învetiamentulu în școlile noastre, se o însemnamu prin o muncă cât mai intensă, cât mai conștientă și mai roditoare.

Pentru ajungerea acestui scopu marețiu amu ingritu, — cum numai pōte ingriji cineva, — că școlile noastre se fia în condițiunile cele mai avantajoase de dezvoltare și adevă: a) Ne-am datu tota silinț'a de a aduce edificii scolastice în stare corespondătoare, a fi prevedute acelea cu mobilierulu necesaru, precum și cu cele mai trebuincioase recuizite de învetiamentu — lucruri indispensabile în primul loc — pentru o educațiune și instrucțiune cumu se cade. b) Amu regulatu înca dela începutu salariile învetiatorilor astu-feliu, că ei, primindu-le regulatu se si- pōta vedé în tihna de oficiulu lor, precum și de cultivarea propriei, pentru-că amu știutu și știu că: „*învetiatoriulu face școl'a*“.

Totu odată, pentru o asigurare mai bună a învetiatorilor și a urmasilor lor, amu întemeiatu și regulatu fondulu de pensii învetiatoescu, care se ridică la sum'a de 19,979 fl. 91 cr. c) Pentru a cultivă pre învetiatorii nostri și a face din ei adevărați „*luminatori a-i poporulu*“ amu dispusu ținerea de conferențe didactice în vēr'a anulu 1872 și în iern'a anulu 1875 la Orlatu; ér' în anul 1886 la Dev'a și Vaid'a-Recea. d) Amu dispusu totu pentru cultivarea învetiatorilor și a poporulu înființarea de bibliotecă scolastice, la a caror basă amu contribuitu și noi din fondulu scolasticu centralu în fiacare anu cu diferite cărți științifice, literare, pedagogice etc. e) Amu lucratu și edatu însine cărți didactice pentru învetiatorii. f) În totii anii amu datu circularie, cât se pōte de instructive în toate direcțiunile atingătoare de cauz'a educațiunii și instrucțiunii; ceea ce nu se mai face la alte școli, și cari suplinescu în mare măsura conferențele didactice, cari noi — altu-cum în modu neatârnatu de voint'a noastră, — nu le-amu potutu țiené în tota regul'a. g) Amu regulatu, pre calea circulariilor, totu ce privește drepturile și detorințele on. eforii scolastice și a domnilor învetiatorii etc. În deosebi, amu datu toate îndrumările de lipsă, că manipulațiunea afacerilor scolastice și portarea evidentiei se fia, pre cât se pōte de acurate, știindu că o atare împregiurare înca înlesnește multu înaintarea cauzei scolastice. h) Amu facutu mari înlesniri onoratorilor eforii scolastice și intru procurarea de cărți și recuizite de învetiamentu pentru școlari. i) Amu dispusu ținerea con-

ferintelor didactice locale, că prin acestea încă se ne iutim mersul spre adevăratul progres. k) Amu introdusu diarele despre materi'a ce se propune în fia-care di, la fia-care clasa si despartimentu, că prin acést'a se punemu pre invetiatoriu în positiune de a'si impartí materialulu de invetiamentu în modu rationalu, si de a'si poté insusi controlá procesulu în instructiune si a'si imbunetati din amu în anu metod'a. l) Totu spre acestu scopu amu datu îndrumări pentru compunerea planurilor speciale de invetiamentu, pre semestre, septemani, dile si óre, pentru-cá: „numai omulu fără capu lasa jocu intemplerii; cine tinde cu precugetare spre unu scopu, pucece dupa unu planu firmu“. m) Amu staruita, că fia-care scóla se fia pusa în posesiunea unei gradine de pomi si legume, că legumaritulu si pomaritul se se póta predá în modu practic. n) Pentru-cá stuparitul încă se prinda radecini în comunele cu scóle granitiare, ma că elu se se latiésca în cercuri câtu mai estinse, încă n'amu crutiatu nimic'a. o) Pentru complectarea educatiunei prin lucrulu de mana — chiar' si la baieti, érasí amu datu multe îndrumări practice. p) Amu numitu invetiatori de cei mai bine calificati si r) Apoi disciplin'a, care e „anima rerum“ — capulu lucrulu — la individi cá si la corporatiuni, amu sustienut'o cu tóta puterea lasata nóue de Domnedieu si lege. Cá acést'a se nu se destrabaléze: amu recunoscutu meritele si le-amu inaltiatu, amu reprobatu inse fără crutiare scaderile; amu distinsu, amu laudatu, amu datu sfaturi parintiesci, amu admoniatu, amu chiar' si pedepsitu — tóte le-amu facutu — pentru-cá scólele nóstre se prosperéze si cá se fimu fericiti a ne potea bucurá de unu sporiu véditu în cultur'a descendentiloru fostiloru granitiari din regimentulu romanu I-mu, cumu se nu se mai póta intalni în alte párti a-le tierei nóstre. Dupa atâtea întocmiri temeince si în urm'a staruintieloru domniloru invetiatori si a onoratorulu eforii amu ajunusu, o spunemu cu satisfactiune, că scólele nóstre, în cari se crescú si instruéza la dóue mii si diumetate de copí si copile, se le vedemu în o stare continua de progresu si, în multe directiuni, aprópe de cea mai inalta culme a pretensiuniloru pedagogico-didactice. În specialu, pre bas'a rapórteloru domniloru presidenti eforiali si a comisariiloru delegati a conduce esamenele de véra cu finea anului scolastecu deja espiratu

I. Resultatulu progresulu a fostu; 1. La Orlatu în tóte 3 clasele escelentu. Asememenea si la Hatiegu. 2. Fórté multumitoriu a fostu în tóte 3 clasele dela scólele din: Tientiari si Tohanulu vechiu. 3. Deplinu multumitoriu în: Voil'a si Vistea inferióra. 4. Fórté bunu la: Margineni, Riu-albu, si Vestenu. 5. Eminentu în Vetielu. 6. Eminentu în clas'a II din Copacelu si multumitoriu în Clas'a I. 7. Escelentu în clas'a III din Obab'a, destulitoriu în clasele I si II. 8. Fórté multumitoriu în clasa II din Lis'a si destulitoriu în clas'a I. 9. Fórté bunu în clas'a III din Jim'a, destulitoriu în clasele I si II. 10. Multumitoriu în: Vaid'a-Recea (sem. I); în sem. II nu s'a tienutu esamenu, din cauza, că scól'a a fostu închisa. Multumitoriu a mai fostu si la: Cugieru si Scoreiu. 11. Bunu la: Spinu. 12. Bunisioru la: Baru-mare. 13. Destulitoriu la: Racoviti'a si 14. Fórté bunu la: Cârjiti.

II. Defectele. Dar' desi, în urm'a staruintieloru neinterupte a-le tuturoru factoriloru competenti, vedemu mai pretotindenea fácându-se imbunatatiri însemnate în tóte privintiele, totusi, trecéndu priu o critica seriósa elaboratele de esamenu din ambele semestre a-le anului scolastecu trecut, aflámu si acumu multe defecte, cari

voinu a-le aduce la cunoscinti'a domniloru invetiatori si a-le onoratorulu eforii, aretându si modulu, în care ar' fi trebuitu se procedá, pentru a-le fi încungiaratu. Defectele, de cari amu facutu amintire, se potú grupá astu-feliu: a) Cu privire la planulu specialu pre clase si despartiaminte, — compusu pre semestre, septemani, dile si óre, din tóte obiectele de invetiamentu, — fără care precumu ne-amu convinsu, desvoltarea facultátiloru intelectuale, cultivarea semtiáminteloru si intarirea vointiei, cumu si a caracterulu, nu se intempla în modu naturalu si armonicu. b) Cu privire la defectele, lacunele si chiar' si esagerarile, ce se potú usioru observá la unele din obiectele de invetiamentu pr. la religiune, limb'a materna — cu tóte ramificatiunile sale, —: cetitu, ortografia, gramatica, stilu, caligrafia, scrierea dupa dictatu, invetiamentulu intuitivu, memorisarea si declamarea; cu privire la propunerea geometriei, desemnulu, gimnasticei, cantulu, industriei etc. c) Cu privire la scólele de repetitiune. d) Privitoriu la defectele, ce, dupa nenumerate îndrumări detaliate a-le nóstre, totusi se mai potú observá si acumu, în ceea ce se tiene de portarea evidentiei.

(Va urmá).

Calcularea intereseloru.

(Prolegere practica).

(Pregatire).

Deca unu proprietariu are doue case si elu siede numai în un'a, ce face cu cealalta cá se nu o tiena pustia? O dá altui'a cá se siede în ea. Dar' cum si dá proprietariulu cas'a, asia numai de pomana, seau cum? Nu o dá numai asia de pomana, ci acel'a carui'a a datu cas'a trebuie se-i platésca. Asia e trebuie se platésca d. e. pre unu anu 80 fl. Baniu acesti'a se numescu chiria. Cum se numescu banii, cari i- platesce cine-va pentru-cá siede în cas'a cuiva? Chiria. Dar' deca cineva are o mosia mare (seau mica) si nu o pote lucrá elu, ce face cu ea? Acel'a inca o dá altui'a, cá se o lucre. Cum o dá? Asia cá pentru folosirea ei se-i platésca. Baniu ce-i platesce cineva pentru-cá folosese pamentulu altui'a se numescu arênda. Cum se numescu banii ce-i platesce cine-va pentru-cá folosese pamentulu altui'a? Arênda. Pamentulu pentru aceea a cui remane? Remane a proprietariulu? Asia e, remane a proprietariulu, acel'a care folosese pamentulu e numai arêndatoriu.

Dar' se dicemu cá d. e. Georgiu are 200 fl. de cari nu are lipsa. Cá se-i aduca ceva folosu acei 200 fl. tómn'a cumpera cu ei cucurozu si primaver'a lu vinde cu 230 fl. câtu a cascigatu elu cu cele 200 fl.? a cascigatu 30 fl. Asia dara acel'a care are bani se pote ca seigá cu ei. Dar' se presupunemu, cá Georgiu nu se pricepe cum se se cascige cu ei, are inse unu vecinu, pre Dumitru, care se pricepe bine la negutiatoria. Acest'a cere banii cá se se negutiatorésca elu cu ei. Deca i- capeta ore de pomana i-va folosi? Ba nu-i va folosi de pomana. Asia e. Cine iea dela altulu bani, cá se se cascige cu ei pentru folosirea baniloru platesce. Asia dara Georgiu pote dá vecinulu seu Dumitru celea 200 fl. dar' cu legatura, cá preste unu anu acest'a se-i paltésca d. e. 16 fl. pentru-

că i- folosește. Acestia 16 fl. i- vomu numi interesu (camata, dobanda) dupa ceia 200 fl.

Pentru-că folosim o casa streina platim chiria, pentru pamentu strainu arenda, ér' pentru banii streini vomu plati ce? Pentru-că folosim bani streini vomu plati interesu (camata dobanda).

Cātu interesu (camata dobanda) platesce Dumitru lui Georgiu? I- platesce 16 fl. Dupa căta sumu platesce 16 fl. Dupa 200 fl. Acei 200 fl. pentru cari Dumitru platesce interesu voru fi capitalu. (Repetire) Deca Georgiu a datu lui Dumitru pentru folosirea baniloru 16 fl. numai pre unu anu, pote tiné Dumitru cei 200 fl. si mai departe? Ba nu i- pote tiené, ci trebuie se plătésca indereptu. Asia e. Dumitru a capetatu banii numai imprumutu (Repetire), si deca ar' vrea se-i mai folosésca inca unu anu, atunci si pre anulu alu doilea trebuie se-i plătésca lui Georgiu cătu interesu? 16 fl.

Deca Georgiu si-ar' dá banii in mâna unui omu usioru de minte seau unui insielatoriu s'ar' poté intemplá usioru, cá se-si pierda banii. De acea acel'a, care si da banii in imprumutu trebuie se-i dée unui omu in care are incredere. Acel'a care dá bani imprumutu se numesce creditoru. Cum se numesce? Creditoru (repetire). Cine a datu imprumutu ceia 200 fl.? Georgiu le-a datu lui Dumitru. Care a fostu creditorulu? Georgiu a fostu creditorulu. A cui creditoriu a fostu? Alui Dumitru. Deca Georgiu a datu banii lui Dumitru pre unu anu ce trebuie se faca acest'a preste unu anu? Trebuie se replatesca ceia 200 fl. Asia e. Dumitru inse pana nu respatesce lui Georgiu ceia 200 fl. e detoriu debitoriu. Ce e Dumitru pana ce nu replatesce ceia 200 fl.? E detoriu, debitoriu (repetire).

Cātu tempu a fostu Dumitru detoriu? Unu anu. Cui a fostu detoriu (debitoriu)? Lui Georgiu. Cu cătu a fostu detoriu? Cu 200 fl. Cei 200 fl. suntu numai capitalulu, ce i-a datu Georgiu imprumutu. Dar' afara de acea inca ce trebuie se-i mai plătésca Dumitru lui Georgiu pentru folosirea baniloru? Trebuie sei mai plătésca 16 fl. camata.

Deca Georgiu da lui Dumitru numai 100 fl. atunci acest'a trebuie se-i platesca mai pucinu interesu, pentru-că cu 100 fl. nu potemu cascigá atâta, cătu cascigamu cu 200 fl. Dupa 100 fl. trebuia se plătésca numai 8 fl. Interesulu celu capeta cineva dupa 100 fl. se numesce percentu. Cum se numesce interesulu celu capeta cineva dupa 100 fl.? Se numesce percentu (repetire.) Deca cineva dupa 100 fl. pre unu anu capeta 8 fl. atunci dicemu că elu a datu banii imprumutu cu 8 percente. Cu câte percente a datu cineva 100 fl. deca capeta pre anu 7 fl.? I-a datu cu 7 percente. Cātu capeta cineva dupa 100 fl. deca i- da cu 6 percente? Capeta 6 fl.

In locu de cuventulu percentu avemu unu semnu, éca vi-lu scriu pre tabla: %. Cum vei ceti deci: Dumitru a capetatu banii cu 8 percente. Adeva căti floreni se plătésca dupa 100 fl. Se plătésca 8 fl.

Aplicare: Joanu dá lui Teodoru imprumutu 350 fl. cá acest'a preste unu anu se-i dée 28 fl. care este creditorulu? care e debitorulu? care e capitalulu? care e interesulu? Pre cătu tempu i-a datu banii?

Stefanu dá lui Eugenu 100 fl. pre unu anu si pre lenga 8 fl. camata, care e creditorulu? debitorulu? capitalulu? Prelânga câte percente a fostu dati banii? Pre cătu tempu a fostu dati?

Calcularea interesului.

Stefanu a datu imprumutu lui Eugenu 100 fl. prelânga 8%. Cātu trebuie se plătésca Eugenu lui Stefanu preste unu anu? Trebuie se-i plătésca 100 fl. capitalulu si 8 fl. camata, la olalta 108 fl.

Stefanu inse a mai avutu si alti bani de datu in imprumutu. Deci a datu si lui Petru 200 fl. éra asia că fia-care 100 fl. se-i aduca 8 fl. Cu cătu i-a fostu detoriu Petru preste unu anu? Cu 200 fl. capitalulu si cu camata de 8 fl. dupa fia-care 100 fl. Cātu i-a platiu deci numai pentru folosirea baniloru? I-a platiu de 2×8 fl. adeca 16 fl. Acést'a o dicemu asia că Stefanu a datu lui Petru in imprumutu 200 fl. prelânga 8% (repetire).

Cum se intielege asta că: cineva dá imprumulu 500 fl. prelânga 8%? Se intielege asia că de câte ori se cuprinde 100 fl. in 500 fl. de atâteroi 8 fl. camata trebuie se platesca. Cātu interesu aducu deci 500 fl. prelânga 8%? Deca 100 fl. aducu pre anu 8 fl. 500 fl. voru aduce de 5×8 fl. adeca 40 fl.

Cātu interesu voru aduce 400 fl. prelânga 6%? Fă si tem'a acést'a cá si pre cealalta. 100 fl. aducu pre anu 6 fl. 400 fl. voru aduce de 4×6 adeca 24 fl. Cātu interesu voru aduce 800 fl. pre lînga 2%, 3%, 4%, 5% etc.?

Cātu interesu voru aduce 150 fl. prelânga 8%? 150 fl. sta din 100 fl. si 50 fl. Cātu interesu aducu 100 fl. cu 8%? Aducu 8 fl. Si 50 fl. suntu a cătea parte din 100 fl.? Suntu $\frac{1}{2}$ parte. Deci cătu interesu voru aduce? Voru aduce 4 fl. Resolva inca odata tem'a acést'a. 150 fl. stă din 100 fl.? si 50 fl. 100 fl. aducu pre anu 8 fl. 50 fl. aducu 4 fl. la olalta 150 fl. pre anu aducu 12 fl. (repetire).

Cātu interesu voru aduce pre anu prelânga 8% 125 fl. stă din 100 fl. si 25 fl. 100 fl. aducu pre anu 8 fl. 25 fl. suntu $\frac{1}{4}$ din 100 fl. prin urmare si interesu voru aduce numai $\frac{1}{4}$ parte, si $\frac{1}{4}$ din 8 fl. suntu 2 fl. Deci 125 fl. cu 8% pre anu voru aduce 10 fl.

Cātu interesu voru aduce pre anu prelânga 8% 175 fl.? 175 fl. stă din 100 fl. si 75 fl. 100 fl. voru aduce 8 fl. 75 fl. suntu $\frac{3}{4}$ din 100 fl. si prin urmare si din interesulu de 8 fl. $\frac{3}{4}$ parte = 6 fl. la olalta 14 fl.

Cātu interesu voru aduce 120 fl. prelânga 8%? 100 fl. voru aduce 8 fl. 20 fl. suntu $\frac{1}{5}$ din 100 fl. prin urmare din interesulu inca $\frac{1}{5}$ = 1 fl. 60 cr. la olalta 9 fl. 60 cr.

Cātu interesu voru aduce 140 fl., 360 fl. 580 fl. cu 6%?

Cātu interesu voru aduce 50, 25, 75, 20, 40, 60 80 fl. deca 100 fl. aducu 8%?

Cātu interesu aducu 149 fl. prelânga 4%? — Deca 100 fl. aducu 4 fl. cătu aduce 1 fl.? 1 fl. este $\frac{1}{100}$ din

100 fl. prin urmare 1 fl. va aduce $\frac{4}{100}$ (0.04) fl. Cumu numimu $\frac{1}{100}$ din 1 fl.? Cruceriu. $\frac{4}{100}$ fl. suntu câti crucerii? Suntu 4 cr. Deci déca 100 fl. aducu unu interesu de 4 fl. câtu interesu va aduce 1 fl. Va aduce 4 cr. Cătu interesu voru aduce 2 fl.? De 2×4 cr. = 8 cr. 3 fl.? De 3×4 cr. = 12 cr. 149 fl.? 149 fl. voru aduce de 149×4 cr. = 5 fl. 96 cr. Grigiti copii ast'a o voui scrie pre tabla. Cătu e interesulu dupa 1 fl.? Interesulu dupa 1 fl. = $\frac{4}{100} = \frac{400}{10^0} = 4$ cr. 149 fl. = $149 \times 4 = 596$ cr. = 5 fl. 96 cr. Cătu interesu voru aduce 368 fl. pre lănga 7 %? Déca 100 fl. pre lănga 7 % aducu 7 fl. 1 fl. va aduce $\frac{7}{100} = 7$ cr. — 368 voru aduce de 368×7 cr. = 2576 cr. = 25 fl. 76 cr.

Cătu interesu aducu 219 fl. pre lănga 8 %? Mai antăiu trebue se scimu cătu aduce 1 fl. si 1 fl. aduce $\frac{8}{100}$ fl. 219 fl. voru fi de 219 ori $\frac{8}{100}$, adeca $\frac{8}{100} \times 219$, ast'a inse se pôte scrie si asiá $\frac{8 \times 219}{100} = \frac{1752}{100} = 1752 : 100 = 17$ fl. 52 cr. (Repetirea de multe ori).

8 e percentulu ér' 219 capitalulu. Cându avemu se aflămu interesulu, cari doi numeri i- multiplicămu? Capitalulu si percentulu. Si cu ce impartimu productulu? Productulu lu- impartimu cu 100.

Asiá dara dupa care regula aflămu noi interesulu? Interesulu lu- aflămu déca multiplicămu percentulu cu capitalulu si prooductulu lu- impartimu cu 100. (Repetire de multe ori).

Cătu interesu voru aduce 588 fl. pre lănga $5\frac{1}{2}$ %? 1 fl. va aduce $5\frac{1}{2}$ cr. 588 fl. voru aduce de $\frac{5\frac{1}{2} \times 588}{100} = \frac{11\frac{1}{2} \times 588}{100} = \frac{6368\frac{1}{2}}{100} = \frac{3179}{100} = 3179 : 100 = 31$ fl. 79 cr.

Cătu interesu voru aduce 675 fl. 75 cr. pre lănga $6\frac{2}{5}$ %? — 75 cr. = $\frac{3}{4}$ fl. Voru aduce de $\frac{675\frac{3}{4} \times 6\frac{2}{5}}{100} =$

$\frac{2703\frac{3}{4} \times 32\frac{2}{5}}{100} = \frac{86496}{20} : 100 = \frac{86496}{2000} = 86496 : 2000 = 43\frac{496}{2000} = 43\frac{124}{500} = 43\frac{31}{125}$ fl. = 43 fl. $\frac{31}{125}$ fl. = 3100 : 125 = $24\frac{100}{125} = 24\frac{4}{5}$ = la olalta 43 fl. $24\frac{4}{5}$ cr.

340 fl. prelănga 8 % cătu interesu aducu? Aducu 27 fl. 20 cr. Interesulu acest'a pre cătu tempu suna? Pre unu anu? Cătu interesu voru aduce 340 fl. pre doi ani? Pre doi ani voru aduce de 2×27 fl. 20 cr. = 54 fl. 40 cr. Cătu interesu voru aduce pre 3, 4, 5, 8, 20 ani? cătu interesu voru aduce pre $\frac{1}{2}$ anu? Pre $\frac{1}{2}$ anu aduce diumetate din 27 fl. 20 cr. = 13 fl. 70 cr.

Cătu voru aduce pre $\frac{1}{4}$ anu? (trei luni) pre $\frac{1}{4}$ anu voru aduce $\frac{1}{4}$ din 27 fl. 20 cr. = 6 fl. 80 cr.

Cătu interesu voru aduce $\frac{1}{6}$ (2 luni)? cătu pre $\frac{1}{12}$ anu (1 luna)?

La calcularea interesului fia-care luna se ia, de 30 zile. In 30 zile deci aduce atăta interesu, cătu pre 1 luna. Pre 15 zile că pre $\frac{1}{2}$ luna; pre 10 zile că $\frac{1}{3}$ luna; pre 5 zile că pre $\frac{1}{6}$ luna; pre 2 zile ca pre $\frac{1}{15}$ zile; pre 1 di că pre $\frac{1}{30}$ luna.

Tempulu preistoricu.

II.

Am disu, cumcă epoc'a de piatra se imparte in epoc'a *paleolitica* (palaeolithos, grec. din palaios = vechiu si lithos = piatra) si *neolitica* (neos, grec. nou); in cea de antăiu gateáu instrumente de piatra forte dure, ér' in a dou'a mai fine. „Cu acestea instrumente faceáu case pentru cei vii si norminte pentru cei morti, fortaretie pentru cultulu divin; si acestea instrumente au formatu asia dicundu primululu pasiu catra acelu progresu mare, ce-lu areta Parthenon din Athen'a, beseric'a Slui. Petru din Rom'a si beseric'a Notre-dame din Parisu“ dice unu calugaru premontrensu.

Decându archeologii au parasitu archivele celea pline de pulvere si au strabatutu in adunculu pamentului si aici au aflatu diferite instrumente, s'a ivitu unu altu archivu propriu pre sém'a scrutariloru istorice, carele ne convinge că in istori'a culturala a genului omenescu pietrile joca unu rolu forte insemnatu. Sub ruinele lumii vechiu — in depositu, cari se potu asemena cu nescari archive, trebue se cautamu noi originea traditiuniloru vechi, si deorece aici lipsescu banii si inscriptiunile, suntemu siliti a recurge la ósele celea dure si la pietrii, pentru că acestea fia ori catu de defectuóse ni dau despre esistinti'a omului unu documentu nu mai pucinu si chiar' asia de securu, cá si unu Louvre intregu“, dice renumitul Perthes. Dar' nu toti se cugetáu asia; multi eráu, cari despre securile si instrumentele de piatra diceáu, cumcă ele nu suntu alt'a, decātu producte vulcanice cauate de focu; cari in starea loru fluida cadiendu in apa, si-au dobenditu form'a prin recire; altii diceáu, cumcă pietrile de silice s'au crepatu prin frigu si in modulu acest'a seau formatu instrumentele din cestiune si éra altii afirmau, că instrumentele acestea le gateáu unii lucratori, cari apoi le ascundeau prin pesceri si archeologii descoperindu-le chiar' prin acei lucratori, le plateáu cu multa largitiositate. Tóte acestea numai pentru cá se se denege esistinti'a omului din acestu tempu strabunu.

Dar' nu preste multu opiniunea, cumcă acestea instrumente nu suntu lucrulu mânei omenesci, ci suntu numai productulu naturei, s'a reprobatu prin multimea cea mare a obiecteloru aflate. Cete de geolgi au alergatu la valea Somme, cá se veda cu ochii si se se convinga despre multimea instrumentelor de piatra facute de mân'a omenésca in tempuri strabune; intre acesti geologii au fostu si presedintele societatei geologice din Londr'a inventiatulu Lyell, marele contrariu a scientiei despre omulu preistoricu; elu insusi a disu, candu s'a reintorsu din valea Somme: „Veni, vidi, victus fui“! De aci incolo scientiei celei noue i-s'a datu una importantia totu mai mare si s'au facutu descoperiri de asia, încātu scienti'a despre esistinti'a unei epoce de piatra este nedubitata.

Date, ce demustra esistinti'a epociei de piatra, se afla in monumentele celea mari gatite din pietrii, in edificiela pre pocumbi din lacuri si in resturile de culina daneze.

Mai antăiu se vedemu ce suntu monumentele celea mari gatite din pietrii. Caletorii cari insetati de scientia si-au parasitu patri'a si au cutrieratu lumea ni-spunu, cumcă in Europ'a dela oceanulu atlanticu pâna la Uralu, de aci pana la Oceanulu pacificu; dela Siberi'a pana la Hindostanu, in Afric'a, in Americ'a, — cu unu cuventu pretotindenea au aflatu monumente mari gatite din pietrii, ale caroru origine este din unu tempu pre-

istoricu. In aceste monumente este desenat modulu de cugetare, simtiementulu si art'a omenimei infante. Pentruca se nu cugetam, ca in omu, de ar' fi fostu modulu lui de cugetare catu de nedesvoltatu, fenomenele n'ar' fi desvoltatu poft'a a scrut'a causele si a invest'i pre copii sei cu monumentele fapteloru sale. Astu-feliu s'au nascutu si aceste monumente dure, cari in aintea loru p'ote asfa pretiuite er'au, ca si in aintea no'stra iconele lui Michael Angelo.

Aceste monumente preistorice au numiri diferite. Atari suntu: „Menhirele“ (Maen eng. =pietra si hir = lungu), cari monumente constau din pietrii lungi si esprimu sublimitate; „cromlechele“ („crom“ = cercu si „lech“ = pietra), suntu nescie monumente constatatorie din pietrii, ce suntu asiediate in forma de cercu: „dolmenele“ („Daulu“ = mesa si „maen“ = pietra), suntu monumente din lespedi de pietra cladite in forma de cameri si de ambituri.

Celea de antaiu de securu au servitu spre a eterniza evenimente insemnate seau spre a astruca in ele mortii. Celea de a dou'a inca si-au avutu insemnatatea lor, dar' nu se p'ote sci securu cu ce scopu si candu s'au ridicatu. In Iliada si in Odisea se face amintire, ca senatulu betraniloru tienendu adunare solemn, au siediutu pre scaune de pietra asiediate in cercu; dar' este spusu apriatu, cumca scaunele erau netede, poleite. De comunu se crede, ca si aceste monumente se intrebuintiau spre scopuri de ingropatiune.

Despre esistinti'a gramadiloru de pietra se potu insira una multime de date istorice. Asia cetimu in cartea lui Moise la capu 31 si v. 44—52: „Acum dar' vino se facemu legatura, eu si tu, se fia marturia intre mine si intre tine. Atunci Jacobu lua o pietra si o puse stalpu, si Jacou dise rudeloru sale: Adunati pietrii! si ei adunara pietrii si le facura movila; si mancara acolo deasupra movilei. Si Labanu o numi: Jegar Sahaduta (movil'a marturiei) er' Jacobu o numi: Galaadu (movil'a marturiei), ambii dupa proprietatea limbei lor. Si Labanu dise: Acest'a movila se fia astadi marturia intre mine si intre tine! De ace'a elu chim'a numele ei Galaadu. Se veda si se judece Domnulu intre noi, candu ne despartimu unulu de altulu, deca vei asupri fetele mele si vei lua alte femei afora de ele, nimenea nu este marturie vorbirei nostre, afora de Domnedieu, carele fiendu de facia, vede acest'a. Si erasi dise Labanu lui Jacobu: Eta acest'a movila si pietra, carea am redicat'o va fi marturie intre mine si intre tine; dicu acest'a movila si pietra se fia marturia: deca seau eu voi trece acest'a movila la tine seau tu vei trece la mine cu propusu reu“. Pre muntele Sinai Moise a redicatu 12 stalpi: „Si Moise scrise tote cuvintele lui Jehova si sculandu-se de demanetia zidi altariu sub munte si doue-spre-diece pietrii monumentali dupa celea doue-spre-diece sementii ale lui Jsrailu“. Asemenea, candu au trecut fiu lui Jsrailu Jordanulu si Josue a adusu 12 pietrii si le a redicatu acelea si Galgal'a. „Si acelea doue-spre-diece pietrii, cari le au luat din Jordanu Josue le a inaltiatu la Galgal'a si dise catra fiu lui Jsrailu: Deca ni vostri voru intreb'a in venitoriu pre parentii lor, dicendu: ce suntu aceste pietrii? veti spune filoru vostrii dicendu: Jsrailu a trecut pre uscatu Jordanulu acest'a“. Achamu cu intrega famili'a s'a fia omoritu cu pietrii, dupa carea se dice: „Si cladira pre elu una gramada mare de pietrii pana in diu'a de astadi“. Despre Absolonu se cetescu acestea: „Si ei luara pre Absolonu si-lu aruncara in padure intr'o gro'pa mare si pusera preste elu una movila de pietrii mari forte; si totu Jsraillu fugi fia-care in cortulu seu. La Samuilu c. II, v. 17—18: Er' Absolonu

inca in vietia fiendu si-lua si -si redica siesi una pietra monumentală carea este in valea regelui; pentru ca dise: Eu n'am neei unu fiu, asia dara acest'a se-mi pastreze amintirea numelui meu. Si elu numi stalpulu dupa numele seu si se chiama man'a lui Absolonu pana in diu'a de astadi.

Scriitorii clasici inca facu amentire despre atari monumente; asia Pausani'a enar'za, ca pre mormentulu lui Laies, tatalu lui Ocdipu an gramaditu pietrii. Homeru asia vorbesce despre cadavrulu lui Hectoru: „Sotii si fratii i-au adunatu osele lui celea albe ca neu'a si le-au depusu in mormentu gramadindu pre elu pietrii forte mari“. Xenophon dice, ca movil'a, carea a redicat'o Cresu parintelui seu Alyatos a constatu din pamentu si pietrii si perifer'a ei era mai mare de catu unu patrariu de milu. Alesandru celu mare a redicatu amicului seu Hefaistonu unu monumentu de pietrii ce a constatu preste doue milioane de floreni. In anticitate mai multe popore se ingropau sub movile de pietrii seau de pamentu. In Ungari'a atari morminte se afla multe si intre poporu este latita parerea cumca acelea ar' fi de uriasi seau giganti.

Despre tote aceste monumente si la scriitorii cei vechi asia se face amintire ca despre unele obiecte din unu tempu de multu — de multu apusu. Asia nu se p'ote trage la indoieia, cumca celea mai multe din atari monumente ale Europei vestice suntu din epoc'a de pietra, ce se demustra prin acea, ca in ele se afla una multime enorme de recuisite, cu deosebire securi (de aceste se afla multe si in museulu nostru archeologicu din Blasiu) facute din pietrii si trebue se recunoscemu, cumca acelea monumente suntu rezultatulu activitatei unui poporu, care in genere n'a cunoscutu metalu.

Din pietrile cu numirile englese amentite erau redicate cladiri imosante; astu-feliu in Angli'a in tienutulu Wiltshire este unu monumentu, templulu dela Abury, carele pre candu era intregu const'a din unu siantiu cercualu si ocup'a unu teritoriu de 28 jugere; din pietrile celea mari ale acestui templu astadi abea se afla 20—30, celealalte seau intrebuintiatu spre alte scopuri. Se p'ote ament'i si unu altu monementu din Britani'a, ca consta din 11 siruri de pietrii necioplite, diferite in privinti'a marimei si a inaltimei, din cari mai sustau inca ver 1200; intre aceste se afla bucati enorme de sticla si menhire inalte de cate 22 urme.

Atari monumente altucum se afla nu numai in Europ'a ci si in alte parti ale lumii. E de insemnatu, ca dolmenele din Europ'a, ca si celea din Indi'a au la una parte una apertura, prin carea fora indoieia dedeau mortulu man'care.

Impregiurarea, ca aceste monumente de pietra respandite mai pre tota suprafaci'a pamentului au una asemenea asia mare e destulu documentu, ca a trebuitu se existe „una epoca de pietra“.

Este interesanta cestiunea disputata de archeologi, ca ore omulu preistoricu crede'a in nemorirea sufletului si in invierea corpului. Wilson dice, ca „Britanulu vechiu upotutu se traiesca in credinti'a unei vietii venitorie, a unei premiari si osinde urmatorie; acest'a se vede apriatu din daten'a, ca ingropau cu mortulu impreuna nu numai arnele, recuisitele si ornamentele acestu'a, ci si vase de acelea, in cari, dupa cum se crede a potutu fi man'care si beutura. Dar' cumca credinti'a lor despre starea venitoria a fostu asia dicundu forte dura si de unu gradu inferioru, chiar' din acelea-si documente e destulu de evidentu“. Suntu inse, cari reprob'a acest'a si dicu, cumca obiectele aflate in mormentele preistorice in genere nu servescu ca documentu

despre credința pusă într-unu venitoriu determinatu, ma se pare că nu erau destinate neci spre acea, că mortulu acusi le va luá folosulu in acea lume, unde avea se mergea. Si in totu casulu acesteia recuise dure nu marturisescu de una credința nationala, ci mai multu sunt semnele unei alipiri individuali. Se pôte crede, că mai tardu din datina omagiala puneáu recuise de pietra in mormintele preistorice, cari porta numele de „tumuli“ si cari decomunu se foloseau spre scopuri de ingropare, dar' unele din ele si spre aducere aminte.

(va urmá)

Instructiunea limbei materne in scótele poporale.

III.

Esplicarea lectiunei e fôrte delipsa la cetire, căci pr'in acést'a se desvólta mintea, pruncii se deprindu in vorbire; ma chiaru li se cultivéza si anim'a, cunoscéndu si intielegéndu ce e bunu, adevératu si frumosu.

Cá se potemu corespunde scopulu e de doritu ca se avemu lectiuni dirijiate bine.

La esplicarea lectiunei avemu de observatu urmatórele:

a) Invetiatoriu se enareze obiectulu respectivei lectiuni. Aici se grigésca, cá tonulu se-i fia amesuratu prosodie, se incungiure cuvintele in floritóre si superflue, si se remana la obiectu.

b) Se se convinga prin intrebari: óre intieles'au bine invetiaceii, si numai gradatu se propasiésca. Totu-deuna se aiba inaintea ochiloru regula pedagogica: „Non multa, sed multum.“ = Nu multe, ci multu. Va se dica: invetiaceii se intieléga bine acea ce li se esplica, si nici odata se nu procédá mai departe, pana cându nu posedu o orientare sigura in obiectulu ce se propune. „Mai bine se scie pucinu si bine, decatu multu si reu.“

Déca pruncii in urmarea esplicarei intielegu bine obiectulu lectiunei, atunci urméza respunsulu. Respunsulu pôte fi de trei feliiuri: seau invetiandu lectiunea din cuventu in cuventu o memoriséza, seau respundu cu cuvintele loru numai din memoria, seau acea ce au intielesu descriu cu cuvintele loru proprii in forma de ocupatiune.

Declamarea e unu exercitiu limbisticu de mare insemnatate. Se grigimu inse, cá si acést'a procedura se corespunda recerintieloru pedagogice. Dreptu acea materi'a seau poesi'a, care voimu a o dá invetiaceiloru spre declamare se fia interesanta, si se o intieléga bine, căci altucumu voru memorisá numai cuvintele, si nu voru sci cumu se pórte tonulu. O asia memorisare e chinuitoare de spiritu, si debilitéza sufletulu. Pruncii invétiá greu ce nu intielegu, si curendu uita. Numai déca li se esplica bine sententiele lectiunei, si compunerea acelor'a, numai atunci se pôte pofti dela densii, cá se respunda si se declameze bine. La declamare trebuie incungiuratu: afectiune, intinderea necorecta a cuvintelor, si strigarea. Aici inca intru tóte se premérga esemplulu invetiatoriu.

Enararea stá in legatura cu esplicarea lectiunei, cu acea deosebire, că la esplicare se iau inainte partile singuratice a lecturei, éra la enarare se rostesc cupriusulu lecturei liberu cu cuvintele proprii, care pentru deprinderea memoriei, câte odata se dá invetiaceiloru a-lu scrie ca pregatire pentru ocupatiunile stilistice.

La enarare avemu de insemnatu urmatórele:

a) Se alegemu o piesa de lectura usióra, si in câtu se pôte mai scurta, apoi dupa ce invetiaceii si-au deprinsu mai bine memori'a, potemu se le dámu totu mai lungi. La inceputu sunt mai bune povestile si fabulele, ér' mai tardu descrierea obiectelor dupa intrebari, precumu si asemenarea si neasemenarea unui obiectu cu altulu.

b) Pies'a de lectura se se cetésca mai antáiu de invetiatoriu ori de unu scolaru bine deprinsu in cetire, apoi se se esplice partile ei singuratice, si numai dupa acea se se enareze liberu.

Pentru mai buna intielegere, aducu inainte unu esemplu. Se luamu in mana legendariulu edatu de Stefanu Popu editiunea II-a la pagin'a 19, pies'a de lectura 23, si se cetimu urmatórea fabula „despre brósc'a si bou.“

O brósc'a stá intr'o balta langa alte brósc'e, si vediu unu bou pascéndu in apropiere. Ea a voitu a se face asia de mare cá boulu. Se inflá si intréba pre celelalte: „sum eu acumu asia mare cá boulu?“ Celelalte respunsera: „ba nu.“ Brósc'a se inflá si mai tare, si intrébá erasi: „Sum acumu asia de mare?“ Acelea respundu: „inca totu nu esti!“ acumu se inflá brósc'a d'in tóte poterile asia de tare, in câtu a crepatu.

Dupa ce s'a cetitu pies'a de lectura la intielesu invetiatoriu pr'in intrebari se se convinga, cá óre intielesau invetiaceii totu cuventulu? sciu ei ce e brósc'a? cunosc eu ei boulu? si câtu e de mare boulu in asemenare cu brósc'a? si cá óre brósc'a ori câtu se se inflé pôte fi asia de mare cá boulu? Apoi dupa ce au intielesu invetiaceii tóte cuvintele si partile acestei fabule, i-lasa a o enará éra in fine lasandu-i se cugete pucinu despre cupriusulu ei intréba: cá despre cari ómeni se intielege acést'a fabula.

4. Scrierea.

Scrierea e perfectiunea limbei vorbite. Ea nu dispore cá vorbirea in momentul nascerei sale, ci conservéza cele vorbite mai multe vécuri; ea trece d'in generatiune in generatiune. Oratorulu romanu Cicero si alti scrietori vechi, si astadi vorbescu cu noi pr'in cartile loru, cá si cându ar' fi in viétia. O inventiune noua aflata se pôte face cunoscuta in cateva dile la mai multe popóre. Unu poporu care nu scie scrie, nu e siguru de esistinti'a sa.

Scrierea este nu multu mai vechia decatu tipariulu. In timpurile cele vechi scriau ómenii pre place de metalu gravau in piétra ori pre lemn, pr'in nudiloculu unui instrumentu de feru.

Grecii si Romanii vechi scriau la inceputu pre scandurele subtiri de lemn, incependu linea cea d'intáiu dela stânga spre drépt'a, éra a dou'a dela drépt'a, spre stâng'a,

si asia mai incolo aternativu pana la finea discursului. Aceste scandurele se legau cá foile unei cărți. De cându au aflatu ómenii cumu se pregatésca harti'a, inca inainte de inventiunea tipariului s'au ocupatu multu cu perfectiunarea scrierei. Scrietorii cei buni se plateau scumpu; cáci cartile erau numai manuscrise; ba fórte pucini erau carii sciau scrie. Aceia inse carii scriau formau litere rotunde si legibile, mai cu séma cei ce scriau cu litere latine.

Dela inventiunea tipariului, — de cându ómenii cetescu — si-au si stabilitu regule caligrafice. Dreptu acea cari voescu a scrie frumosu, se-si procureze modeluri bune caligrafice, seau se imiteze pre invetiatoriulu lor. Invetiatoriú inse se fic cu mare grigia nu numai la regulele caligrafice, ci si la cele ortografice.

5. Gramatic'a.

Scrietoriulu germanu Herder, scriindu despre limb'a se exprima astu-feliu; „Prin limba se pastréza comorile lumii antice, la generatiunile posterióre, prin ea suntu legate operatiunile spirituale a strabanului unei natiuni cu descendentele ulterioaru“.

Cá acést'a sentintia se-si aiba intielesulu seu nu e destulu spre instruirea limbei a cultivá numai cei patru factori principali: audirea, vorbirea, cetirea si scrierea, ci se intrebuintiamu si regule limbistice, cá pentru ce vorbim si scriemu asiá, si nu astu-feliu. Aceste regule ne invetia gramatic'a.

Audirea si cetirea suntu midiloce spre a intielege cugetele altor'a éra vorbirea si scrierea spre a exprimá cugetele proprii, si ale face cunoscutu altor'a. Simtiulu limbisticu se pote asemená cu instinctulu, er' gramatic'a cu conscienti'a seau convictiunea. Simtiulu conduce orbesce, ér' gramatic'a luminéza.

Esperinti'a ni-a aretatu mai multe casuri, cá interpunctiunea *com'a* —, pote schimbá intielesulu unei propusetiuni, si unu contractu seau altu documentu neprecisu pote dá ansa la procese lungi si scumpe. Apoi de si ortografi'a se pote invetia prin imitatiune, totusi numai acel'a pote scrie bine, care cunosce regulele ortografice s. a. Prin urmare e neincungiuratu de lipsa invetiarea reguleloru gramaticiei in scólele poporale.

Metodulu celu mai bunu pentru propunerea gramaticiei — dupa esperinti'a mai multoru invetiatoriú practici — este metodulu analiticu „dela intregu la parti“ adeca: tractarea sintaxei legata la olalta cu etimologi'a. Propunerea se si-o impartiesca invetiatoriulu in cursuri dupa principiulu pedagogicu „dela usioru la mai greu“, asia cá fia-care cursu se aiba unu intregu din gramatica.

Cursulu primu se cuprinda din sintaxa propusetiunea simpla pura si insemnatatea subiectului si a predicatului, apoi analisarea cuvintelor in silabe si litere; éra din etimologia substantivulu dupa insemnatate, numeru si terminatiune, apoi form'a articulata si nearticulata in casulu nominativu, dupa acea adectivulu cá si substantivulu, apoi

pronumele personalu, cá pregatire pentru conjugarea verbului si in fine verbulu dupa insemnatate, numeru si persóna, si conjugarea in cele trei tempuri principale.

In ainte de tóte inse e de observatu: cá prunciú se se deprinda bine in regulele ortografiei, fiindu cu atentiune la schimbarea sunetelor, despartirea cuvintelor in silabe, si se scie unde, si cari cuvinte se scriu cu litera mare incepetóre. Scriendu prunciú binisioru ortografice, se se deprinda in descrierea obiectelor mai usióre care le potu tiené in memoria dupa intuitiune.

Cursulu alu doilea se cuprinda din sintaxa pre lángha propusetiunea simpla pura, si amplificarea propusetiunei, apoi pre scurtu si cunóscerea propusetiunei compuse, contrase si eliptice, éra din etimologia se se repetéze cele invetiate in cursulu primu, desvoltându-le mai pre largu, asiá d. e. la substantivu se se deprinda in declinatiuni la adiectivu in declinatiuni si comparatiuni, la verbu pre lángha conjugarea in trei tempuri principale, se se deprinda si in conjugarea temporiloru secundare s. a. apoi insemnatatea articulului, numeralului, adverbului, prepositiei, si interjectiunei, desvoltându totu-de-a-un'a acéste párti a vorbirei din propusetiuni seau piese scurte de cetire.

Cursulu alu treilea se cuprinda din sintaxa cunóscerea totoruru propusetiuniloru, esplicandu pre largu formarea lor, si cumu se se despartiesca prin interpunctiuni, éra din etimologia va repetá tóte pártile vorbirei in modu practicu, desvoltându-le totu din propusetiuni si piese de cetire.

Ocupatiuni stilistice pentru cursulu alu doilea si alu treilea se potu dá invetiaceiloru despre obiectele din giurulu lor, cunoscutu prin intuitiune, precumu: descrieri, enaratiuni, fabule, istorióre morale, precumu si asemenarea si neasemenarea fiintelor si a obiectelor, éra dupa formulare se li se aréte: cumu se compuna epistolele, gratulatiunile, si unele documinte mai usióre fórte de lipsa pentru viéti'a sociala.

Mai incolo e de observatu: cá invetiaceii totu-de-a-un'a se-si compuna corectu elaborárele lor, si in cátu se póte separatu unulu de altulu. Acele elaborári apoi le va revedé si corege invetiatoriulu, clasificându-le dupa desteritatea invetiaceiloru, — fiindu cu totulu nepartinitoriu, — cá prin ace'a vediendu invetiaceii indestulirea seau neindestulirea invetiatoriului cu elaborárele lor, se va escitá simtiu de emulatiune intrinsii.

Ne avéndu invetiatoriulu tómpu totu-de-a-un'a a revedé si a corége singuru compusetiunile invetiaceiloru si va luá de ajutoriu cáte pre unulu dintre invetiaceii cei mai buni, seau i- va lasá asi revedé si corége singuri unulu altui'a compusetiunile lor.

Compusetiunile invetiaceiloru din cursulu alu treilea se potu tasá cându si cându se se analiséze, d. e. Pomulu e o plánta, care are radecini, trunchiu, ramuri si ramurele. Ce propusetiune va fi acést'a? Si asiá mai incolo repetíndu cu dènsii in praxa tóte regulele gramaticale. In fine se

mai cetésca inca odata compusetiunea corigându espre-siunile cele rele si neintielese, si legându-se bine propusetiunile la olalta se facu si observările necesare cu privire la regulele ortografice, dupa acea i- lasa se-si transcrie compusetiunile in libelulu stilisticu, si se vedu la tēmpulu seu.

Modulu aici aretatu pentru instruirea limbei maternē e numai unu preambulu, seau o cale pregatitoare pentru stilistica. Stilistic'a se urmēze numai dupa astu-feliu de exercitie. Dreptu acea procedandu invetiatoriulu cu invetiaceii in modulu aretatu, de cum-va i-voru concede impregiurarile si mai cu séma in scólele prevediute celu pucinu cu doi invetiatori se potu esplicá si unele regule mai esentiale din stilistica, éra in scólele repetitionale repetindu cele invetiate cu privire la regulele gramaticale se potu propune mai pre largu precum scrisóritele corespondintieloru, asia si scrisoriloru causeroru private.

In intielesulu acestei proceduri am compusu si tiparitu la anulu 1883 unu „ Indreptariu practiculu pentru invetiatoriile scóloru poporale la tractarea invetiamentulu limbei maternē, cu privire la regulele gramaticale si stilistice“ si „Manualu de stilistica cu privire la scrisorile corespondintieloru si a causeroru private“.

Indreptariulu fiendu impartitu in trei casuri cuprinde una multime de teme prelucrate pentru deprinderea practica a invetiaceiloru de ambele sexe in regulele gramaticale si stilistice; éra Stilistic'a fiendu impartita in dóue párti tractéza despre scrisorile corespondintieloru si a causeroru private, si anume: despre epistóle, recurse si documente ce se receru in viétu'a sociala tóte cu regule si esemple.

Aceste opuri brosiurate la olalta fiendu strapuse In Ministeriulu reg. ung. de culte si instructiune publica spre aprobare, cu datulu de 20 Decembre 1888 sub Nr. 17358 seau aprobatu precum se póte vedé din consemnarea cartiloru aprobate in Nr. 8 pagin'a 63 din anulu 1889 a foiei scolastice numita „Néptanítók lapja“.

Fia-care opu consta din câte 5 cóle tiparite. Se potu procurá dela subscrisululu cu pretiulu scadiutu câte cu 30 cr, esemplariulu, ér' ambele opuri brosiurate la olalta cu 50 cr.

Petru Popescu,
docente in Lugosiu.

Concursu.

Nrii 1997, 2120, si 2161 — 1889

Pentru complinirea posturiloru de invetiatori la scólele confensionali gr. cat. a) din Merisioru in Protopopiatulu Jiului, b) din Ostrovulu mare in Protopopiatulu Ulpiei Traiane, cu care este impreunatu si postulu de cantoru basericescu, si c) din Carnesci in Vicariatulu Hatiegului, se escrie concursu cu terminu pana la 31/19 Decembre 1889 pre lānga urmatoriele emolumente.

I. La Merisioru:

1. Salariu anualu de 200 fl. v. a. platitu dela comun'a besericesca in rate trei lunari decursive;
2. Cortelu naturalu in edificiulu scólei;
3. 4 orgie cubice lemne focali gatite si aduse gratis la cas'a scolara de cátra comun'a besericesca spre incalditulu scólei si a locuintiei docentale.

II. La Ostrovulu mare:

1. Salariulu docentale de 200 fl. v. a.;
2. Lemne focali pentru incalditulu scólei;
3. Cortelu naturalu, si
4. Competintiele stolari cantoralu indatinatē in parochia.

III. La Carnesci:

1. Salariu de 200 fl. v. a. anualu care se capeta in rate trimestralu anticipative;
2. Trei orgie cubice lemne focali pentru incalditulu scólei si a locuintiei docentali, si
3. Cortelu naturalu cu gradina de legume.

Doritorii de a ocupá vre unulu dintre posturile numite au cá pana la terminulu defiptu se-si inainteze recursele, pentru postulu de sub I la oficiulu Protopopescu gr. cat. alu Jiului cu resiedinti'a in Petrosieni, pentru postulu de sub II la oficiulu Protopopescu gr. cat. alu Ulpiei Traiane in Gradisce (Hunyad-Várhely per Hátszeg) ér' pentru postulu de sub III oficiulu Vicariale alu Hatiegului in Hatiegu.

Concursele au se fia o prevediute a) cu absolutoriu pre-parandiale, b) cu testimniu de calificatiune si din limb'a maghiara; c) cu atestatu despre anii serviciulu de pana aci, si d) cu adeverintie despre portarea morala si oficiósa.

Intre concurentii de asemene cualificatiune pentru postulu de docente-cantoru din Ostrovulu mare, voru fi preferiti cei ce esceléza in cantarile besericesci.

Din Siedinti'a Consistoriala tienuta in Lugosiu la 14/2 Novembre 1889.

Cátra On. Cetitori!

Cu 1. Octobre a. c. intrandu foi'a besericesca si scolastica in anulu alu treilea venimu a rogá cu tota stim'a pre On. Cetitori asi renói abonamentele. In acelasi tempu rogámu cu totu adinsulu pre restantiari se binevoiésca a ni tramite detori'a de abonamente de pre semestrele trecute. Restantiile trecu preste 3200 fl. incātu astadi administratiunea se afla in neplacut'a pusetiune de a nu poté solvi remuneratiunile prescise pentru redactori si colaboratori. Pentru aceea rogámu pre On. Abonati se binevoiésca a tramite fora amánare pretiurile cu cari detorescu, càci in casulu contrariu vomu fi necesitati a sistá espedarea ulterióra a foiei pre creditu.

Administratiunea.

Istori'a diecesei romane greco catolice a Oradei Mari de Dr. *Joanu Ardeleanu*, fasc. II-le bros. 60 cr. v. a. se póte procurá dela auctoriulu ei.